

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา และรูปแบบขององค์การธุรกิจ

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงเนื้อหาโดยรวมขององค์การธุรกิจซึ่งได้แก่หลักการทั่วไปเกี่ยวกับการลงทุนแนวคิดเกี่ยวกับองค์การธุรกิจ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์การธุรกิจ หลักการพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การธุรกิจ รูปแบบขององค์การธุรกิจและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 หลักการทั่วไปเกี่ยวกับการลงทุน

2.1.1 ประเภทของการลงทุน

การลงทุนสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท¹

1) การลงทุนเพื่อการบริโภค (Consumer Investment) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการซื้อสินค้าประเภทคงทนถาวร เช่น รถยนต์ รวมทั้งการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ (Real Estate Investment) การลงทุนในลักษณะนี้ไม่ได้หวังกำไรในรูปตัวเงินแต่หวังความพอใจในการใช้ทรัพยากรเหล่านั้น การซื้อทองคำเพื่อเป็นเครื่องประดับเป็นการลงทุนเพื่อการบริโภคอย่างหนึ่งของผู้บริโภค เงินที่จ่ายเป็นเงินที่ได้จากการออมการซื้อทองคำเพื่อเป็นเครื่องประดับให้ความพอใจแก่เจ้าของแล้ว ในกรณีที่ทองคำมีมูลค่าสูงขึ้นหากขายได้ถือได้ว่าเป็นเพียงผลพลอยได้

2) การลงทุนในธุรกิจ (Business or Economic Investment) หมายถึง การซื้อสินทรัพย์เพื่อประกอบธุรกิจหารายได้โดยหวังว่ารายได้ที่ได้นี้จะเพียงพอที่จะชดเชยกับความเสี่ยงในการลงทุน ได้แก่ การลงทุนในสินค้าประเภททุนเครื่องจักร โรงงานเพื่อผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค การลงทุนลักษณะนี้มุ่งหวังกำไรจากการลงทุนกำไรจะเป็นตัวดึงดูดผู้ลงทุนนำเงินมาลงทุน การลงทุนตามความหมายนี้เป็นการนำเงินออม (Saving) หรือเงินที่สะสมไว้ (Accumulated Fund) หรือกู้ยืมเงินจากธนาคาร (Bank Credit) มาลงทุนเพื่อจัดสร้างหรือจัดหาสินค้า

¹ Theory of stock investment and speculator. (2009). *อัตราเงินเฟ้อ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.salamanderr.wordpress.com>. [2015, May 8].

ประกอบด้วย เครื่องจักรและสินทรัพย์ประเภทอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ การลงทุนในที่ดิน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง เพื่อนำมาใช้ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

3) การลงทุนในหลักทรัพย์ (Financial or Securities Investment) การลงทุนตามความหมายทางการเงินหรือการลงทุนในหลักทรัพย์ (Asset) ในรูปของหลักทรัพย์ (Securities) เช่น พันธบัตร หุ้นกู้ หุ้นทุน ตราสาร เป็นต้น การลงทุนในลักษณะนี้เป็นการลงทุนทางอ้อมที่แตกต่างจากการลงทุนทางธุรกิจ ผู้ที่มีเงินแม้เมื่อไม่ต้องการเป็นผู้ประกอบธุรกิจเองเนื่องจากมีความเสี่ยง หรือผู้ออมยังมีเงินไม่มากพอ ผู้ลงทุนนำเงินที่ออมได้ไปซื้อหลักทรัพย์ลงทุน โดยให้ผลตอบแทนในรูปของอัตราดอกเบี้ยหรือเงินปันผล (Yield) และส่วนต่างราคา (Capital Gain) ซึ่งมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับความเสี่ยงของหลักทรัพย์ที่ลงทุน

2.1.2 จุดมุ่งหมายในการลงทุน

ผู้ลงทุนต่างก็มีจุดมุ่งหมายในการลงทุนของตัวเองตามความต้องการและภาวะแวดล้อมของผู้ลงทุน ซึ่งพอจะแบ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวในลักษณะต่างๆ ได้ ดังนี้²

1) ความปลอดภัยของเงินลงทุน (Security of Principal) ความปลอดภัยของเงินลงทุนนอกจากจะหมายถึงความถึง การรักษาเงินทุนเริ่มแรกให้คงไว้แล้ว ถ้ามองให้ไกลอีกนิดยังหมายถึงความถึงการป้องกันความเสี่ยง ซึ่งเกิดจากอำนาจซื้อที่ลดลงเป็นผลจากภาวะเงินเฟ้ออีกด้วย

2) เสถียรภาพของรายได้ (Stability of Income) ผู้ลงทุนมักจะลงทุนในหลักทรัพย์ที่ให้รายได้สม่ำเสมอทั้งนี้เนื่องจากรายได้ที่สม่ำเสมอ เช่น อัตราดอกเบี้ย หรือเงินปันผล หุ้นบุริมสิทธิ ผู้ลงทุนสามารถทำแผนการใช้เงินทุนได้ว่าเขาจะนำรายได้ที่ได้นี้ไปใช้เพื่อการบริโภคหรือเพื่อลงทุนใหม่ต่อไป นอกจากนี้ อัตราดอกเบี้ยหรือเงินปันผลที่ได้รับเป็นประจำย่อมมีค่ามากกว่าดอกเบี้ยหรือเงินปันผลที่เขาสัญญาว่าจะให้ในอนาคต ซึ่งยังไม่แน่ว่าจะได้ตามที่เขาสัญญาหรือไม่

3) ความงอกเงยของเงินลงทุน (Capital Growth) ตามกฎที่ต่างๆ ไปแล้ว ผู้ลงทุนมักจะตั้งจุดมุ่งหมายว่า พยายามจัดการให้เงินทุนของเขาเพิ่มพูนขึ้น ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า ความงอกเงยของเงินทุนที่จะเกิดขึ้นได้จากการลงทุนในหุ้นของบริษัทที่กำลังขยายตัว (Growth Stock) เท่านั้น การนำรายได้ที่ได้รับไปลงทุนใหม่ก็จะก่อให้เกิดการงอกเงยของเงินทุนได้พอดีกับการลงทุนในหุ้นของบริษัทที่กำลังขยายตัว ผู้ลงทุนส่วนมากจะเพิ่มมูลค่าของเงินทุนของเขาโดยการนำดอกเบี้ยและเงินปันผลที่ได้รับไปลงทุนใหม่ ความงอกเงยของเงินทุนนี้ให้ประโยชน์แก่ผู้ลงทุนในแง่ที่ว่า (1) เพื่อปรับฐานะผู้ลงทุนในระยะยาวให้ดีขึ้น (2) เพื่อรักษาอำนาจซื้อให้คงไว้ (3) เพื่อให้การจัดการคล่องตัวดีขึ้น

² เพชร ชุมทรัพย์. (2544). *หลักการลงทุน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 4.

4) ความคล่องตัวในการซื้อขาย (Market Ability) หมายถึง หลักทรัพย์ที่สามารถซื้อหรือขายได้ง่ายและรวดเร็ว ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับราคาราคาของตลาดหลักทรัพย์ที่หุ้นนั้นจดทะเบียน ขนาดของบริษัทผู้ออกหลักทรัพย์จำนวนผู้ถือหุ้นและความสนใจที่ประชาชนต่างๆ ไป มีต่อหุ้นนั้น หุ้นที่มีราคาสูงมักจะขายได้ยากกว่าหุ้นที่มีราคาต่ำกว่ายกตัวอย่างง่ายๆ หุ้นราคา 500 บาท ย่อมขายได้ยากกว่าหุ้นราคา 50 บาท เป็นต้น สถานที่ซื้อขายหุ้นก็มีส่วนที่ทำให้หุ้นขายได้คล่องหุ้นที่ซื้อขายใน New York Stock Exchange หรือ American Stock Exchange ย่อมให้ข้อมูลแก่ผู้ลงทุนมากกว่า และขายได้เร็วกว่าหุ้นที่ซื้อขายในตลาดหุ้นเล็กๆ หุ้นของบริษัทใหญ่จำหน่ายได้ยากกว่าหุ้นของบริษัทเล็ก ทั้งนี้ เนื่องจากบริษัทใหญ่มีหุ้นออกจำหน่ายจำนวนมากทำให้การซื้อขายดำเนินติดต่อกันตลอดเวลาด้วยเหตุนี้หุ้นของบริษัทใหญ่จึงมีความคล่องตัวมากกว่า

5) ความสามารถในการเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ทันที (Liquidity) เมื่อหลักทรัพย์ที่จะลงทุนมี Liquidity สูงความสามารถในการหากำไร (Profitability) ก็ย่อมจะลดลงผู้ลงทุนที่ต้องการลงทุนในหลักทรัพย์ที่มี Liquidity หรือหลักทรัพย์ที่ใกล้เคียงกับเงินสดเพราะหวังว่าหากโอกาสลงทุนที่น่าดึงดูดใจมาถึงเขาจะได้มีเงินพร้อมที่จะลงทุนได้ทันทีการจัดการสำหรับเงินทุนส่วนนี้ ผู้ลงทุนอาจจะแบ่งสรรหรือปันส่วนจากเงินลงทุนเพื่อการนี้โดยเฉพาะ หรืออาจใช้เงินปันผลหรือดอกเบี้ยที่ได้รับมาเพื่อซื้อหุ้นใหม่ดังกล่าวก็ได้

6) การกระจายเงินลงทุน (Diversification) วัตถุประสงค์ใหม่ก็คือต้องการที่จะกระจายความเสี่ยงและการกระจายความเสี่ยงลงทุนในหลักทรัพย์กระทำได้ 4 วิธี คือ

(1) ลงทุนผสมระหว่างหลักทรัพย์ที่มีหลักประกันในเงินลงทุนและมีรายได้จากการลงทุนแน่นอนกับหลักทรัพย์ที่มีรายได้และราคาเปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามภาวะธุรกิจ

(2) ลงทุนในหลักทรัพย์หลายอย่างปนกันไป

(3) ลงทุนในหลักทรัพย์ของธุรกิจที่มีความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์เพื่อลดความเสี่ยงเรื่องน้ำท่วม หรือภัยธรรมชาติ เป็นต้น

(4) ลงทุนในหลักทรัพย์ของธุรกิจที่มีลักษณะการผลิตที่ต่างกันแบบ Vertical หรือ Horizontal ถ้าเป็นแบบ Vertical หมายถึง การลงทุนในธุรกิจต่างๆ ตั้งแต่ วัตถุดิบไปจนถึงสินค้าสำเร็จรูปถ้าเป็นแบบ Horizontal เป็นการลงทุนในกิจการที่ประกอบธุรกิจในลักษณะเดียวกัน

7) ความพอใจในด้านภาษี (Favorable Tax Status) ฐานะการจ่ายภาษีของผู้ลงทุนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง que ผู้บริหารลงทุนต้องให้ความสนใจปัญหา คือว่าจะทำอะไรจึงจะรักษารายได้และกำไรจากการขายหลักทรัพย์ (Capital Gain) ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ การจ่ายภาษีในอัตราก้าวหน้าจากเงินได้พึงประเมินทำให้ยากแก่การรักษาจำนวนรายได้นั้นไว้ ผู้ลงทุนอาจเลี่ยงการเสียภาษีเงินได้จากเงินได้พึงประเมินดังกล่าว โดยทำการลงทุนในพันธบัตรที่ได้รับการยกเว้น

ภาษีหรือซื้อหลักทรัพย์ที่ไม่มีการจ่ายเงินปันผลในเวลาใด แต่จะได้ในรูปกำไรจากการขายหลักทรัพย์ในอนาคต สำหรับในต่างประเทศอัตราภาษีที่เก็บจากกำไรจากการขายหลักทรัพย์นั้นต่างกัน กำไรจากการขายหลักทรัพย์ที่ได้จากการขายสินทรัพย์ประเภททุน (Capital Asset) ผู้ที่ลงทุนครอบครองไว้เป็นเวลา 6 เดือนหรือมากกว่านี้จะเสียภาษีในอัตราสูงสุดที่ 25% ในการบริหารเงินลงทุน ผู้จัดการเงินลงทุนต้องคิดว่าผู้ลงทุนท่านนี้ต้องเสียภาษีเงินได้ในอัตราสูงสุดเท่าไร ถ้าเขาเสียภาษีในอัตราร้อยละ 50 หรือสูงกว่าร้อยละ 50 แล้ว เขาควรลงทุนในหลักทรัพย์ที่ให้กำไรจากการขายหลักทรัพย์หรือพันธบัตรที่ได้รับการยกเว้นภาษี

2.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับความเสี่ยงจากการลงทุน

ความเสี่ยงจากการลงทุนเป็นตัวแปรสำคัญ ซึ่งผู้ลงทุนจะต้องพิจารณาควบคู่ไปกับผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับจากการลงทุนเสมอโดยเมื่อกล่าวถึง “ความเสี่ยง” คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงการขาดทุนหรือผลในทางลบเท่านั้น แต่หากพิจารณาจากทฤษฎีการลงทุนแล้ว “ความเสี่ยง” คือ การที่ผลตอบแทนจริงที่ได้รับจากการลงทุนเบี่ยงเบนหรือแตกต่างไปจากผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนคาดหวังไว้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นไปในทางบวกหรือลบก็ถือว่าเป็นความเสี่ยงด้วยกันทั้งนั้น³

อัญญา ชันธวิทย์ ได้สรุปว่า ความเสี่ยง คือ การที่ผลตอบแทนจริง (Actual Return) ที่ผู้ลงทุนได้รับจากการลงทุนมีโอกาสที่จะเบี่ยงเบนหรือแตกต่างไปจากผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนนั้นคาดหวังไว้ (Expected Return) ถ้าโอกาสที่การลงทุนเบี่ยงเบนหรือแตกต่างมากก็ยิ่งมีความเสี่ยงสูงกว่า แต่ถ้าเบี่ยงเบนหรือแตกต่างน้อยก็จะมีความเสี่ยงต่ำกว่า⁴

สุภาว จุลนาพันธ์ ได้ให้นิยามความเสี่ยงภัยในการลงทุน ว่าหมายถึง การที่ผลตอบแทนที่ได้รับจริงจะน้อยไปกว่าผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนคาดหวังไว้ นั่นคือ ผลตอบแทนจริงอาจจะผันแปรแตกต่างที่จากที่คาดหวังไว้ การวัดความเสี่ยงการลงทุนมีอยู่หลายวิธี เช่น การวัดค่าพิสัย (Range) ระหว่างอัตราผลตอบแทนสูงสุดและต่ำสุดที่จะเป็นไปได้ การวัดค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) หรือซิกม่าและการวัดค่าเบต้า ซึ่งเป็นการวัดค่าความเสี่ยงโดยใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการทำถดถอย (Regression) เป็นต้น⁵

³ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2549). *สถาบันพัฒนาความรู้ตลาดทุนตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. หน้า 49.

⁴ อัญญา ชันธวิทย์. (2546). *การวิเคราะห์ความเสี่ยงจากการลงทุนในหลักทรัพย์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. หน้า 34.

⁵ สุภาว จุลนาพันธ์. (2529). *การวิเคราะห์หลักทรัพย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 36.

ความเสี่ยงในการลงทุนแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1) ความเสี่ยงจากปัจจัยมหภาค เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากปัจจัยที่บริษัทไม่อาจควบคุมหรือคาดการณ์ล่วงหน้าได้ และส่งผลกระทบต่อทุกๆ หลักทรัพย์ ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งไม่สามารถทำให้ลดลงหรือทำให้หมดไปด้วยการกระจายการลงทุนความเสี่ยงประเภทนี้ประกอบด้วย

(1) ความเสี่ยงจากอำนาจซื้อลดลงหรือความเสี่ยงจากภาวะเงินเฟ้อเป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในระดับราคาสินค้าโดยทั่วไป ซึ่งจะทำให้อัตราผลตอบแทนที่แท้จริงลดลง

(2) ความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจและการเงิน หมายถึง ความเสี่ยงที่มักเกิดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือการเปลี่ยนแปลงในนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับเศรษฐกิจและการเงินนักลงทุนจึงมักระงับการลงทุนเพื่อรอดูท่าทีของรัฐบาลใหม่เสมอ

(3) ความเสี่ยงที่เกิดจากความผันแปรของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ มักเกิดขึ้นกับกรณีของการลงทุนข้ามประเทศและเมื่อผู้ลงทุนนำเงินลงทุนกลับไปยังต้นทางหรือโยกย้ายไปยังแหล่งลงทุนอื่น

(4) ความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในระดับอัตราดอกเบี้ยความเสี่ยงประเภทนี้จะมีผลทำให้ราคาหลักทรัพย์เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้าม เช่น เมื่ออัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นราคาหลักทรัพย์จะลดลงซึ่งการที่ดอกเบี้ยขึ้น-ลง มีผลกระทบต่อเงินที่จะนำไปลงทุน

(5) ความเสี่ยงจากภาวะตลาดเมื่อราคาหรือผลตอบแทนของตราสารทางการเงินที่มีอยู่ในตลาดมีการปรับตัวผันผวนอันเป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ มากมายที่มากกระทบไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาวะเศรษฐกิจในระดับมหภาค ความผันผวนของค่าเงิน อัตราดอกเบี้ยกระแสทางการเมืองหรือเหตุการณ์ต่างๆ เช่น สงครามภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นต้น เหล่านี้เป็นลักษณะความเสี่ยงที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนของผลตอบแทนจากการลงทุน แต่การลงทุนที่กระจายอยู่ในหลักทรัพย์หลายๆ ตัว สามารถช่วยบรรเทาไม่ให้ความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยเหล่านี้มีผลอย่างรุนแรงต่อการลงทุน เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยอย่างหนึ่งอาจสร้างผลกระทบต่อตราสารทางการเงินแต่ละประเภทได้แตกต่างกันออกไป

2) ความเสี่ยงจากปัจจัยจุลภาคเป็นความเสี่ยงที่เกิดจากปัจจัยภายในบริษัท ซึ่งเป็นความเสี่ยงเฉพาะตัวของแต่ละบริษัท (Firm-Specific Risk) ที่คุณลงทุนไว้ ซึ่งบริษัทที่มีระบบการจัดการภายในที่ดีจะทำให้บริษัทมีโอกาสประสบความสำเร็จมากและมีความเสี่ยงต่ำ โดยความเสี่ยงประเภทนี้สามารถลดลงได้ด้วยการกระจายการลงทุน (Diversification) ที่เหมาะสมความเสี่ยงประเภทนี้ประกอบด้วย

(1) ความเสี่ยงทางธุรกิจหรือความเสี่ยงในการดำเนินงานของบริษัท หมายถึง ความเสี่ยงที่เกิดจากความผันแปรของรายได้ของบริษัทอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ โดยจะพิจารณาจากความสามารถในการบริหารงานหรือการดำเนินงานของแต่ละบริษัท (Operating Leverage) ว่าจะรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงนั้นๆ ได้อย่างไร เช่น การบริหารต้นทุน เป็นต้น

(2) ความเสี่ยงทางการเงินหมายถึงความเสี่ยงที่เกิดจากความผันแปรของรายได้ของบริษัทอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเงินของบริษัท (Financial Leverage) เช่น การระดมทุนจากแหล่งเงินทุนแตกต่างกัน เป็นต้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรธุรกิจ

2.2.1 ความหมายขององค์กรธุรกิจ

ในทางเศรษฐศาสตร์ “องค์กรธุรกิจ” หมายถึง สถาบันตามกฎหมาย ซึ่งเป็นที่รวมของกลุ่มบุคคลเพื่อระดมและใช้ทรัพยากรต่างๆ มาแปลงสภาพให้เป็นผลผลิต และ/หรือบริการขายให้แก่ บุคคลที่ต้องการ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรธุรกิจนั้น

ดร.สรยุทธ มีนะพันธ์ ให้ความหมายของ “องค์กรธุรกิจ” ว่าองค์กรธุรกิจเป็นหน่วยเศรษฐกิจหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ ทำหน้าที่เคลื่อนย้ายทรัพยากร (ปัจจัยการผลิต) ที่มีอยู่ให้มีค่าสูงขึ้น โดยผ่านกระบวนการผลิต การให้บริการ การจัดจำหน่ายแก่ผู้บริโภคสุดท้าย หรือผู้ผลิตที่นำไปใช้ผลิตสินค้าต่อองค์กรธุรกิจทำหน้าที่สร้างค่าให้แก่สินค้าและบริการให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ โดยใช้ต้นทุนทรัพยากรและการเคลื่อนย้ายภายในองค์กรต่ำสุด ดังนั้น องค์กรจึงต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรภายในองค์กรและสมรรถภาพทางธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ การตัดสินใจ แก้ไขปัญหาการจัดการ ฯลฯ และการกำหนดกลยุทธ์การแข่งขันในตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ⁶

Zoltan J. Acs and Daniel A. Gcrlowski ได้ใช้คำว่า Firm ในความหมายเป็นองค์กรธุรกิจ เพื่อแสดงถึงความเป็นระบบในการจัดการ ได้แก่ “ความพยายามและตั้งใจที่จะทำการจัดการกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ กิจกรรมที่ดำเนินเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัญญาที่ทำขึ้นกับบุคคลต่างๆ มากกว่าหนึ่งขึ้นไป”⁷

⁶ สรยุทธ มีนะพันธ์. (2546). *เศรษฐศาสตร์การจัดการองค์กรธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: สแตนโทโนมิกส์. หน้า 96.

⁷ จิรจิตร ช่วยศรีขิง. (2548). *บริษัทจำกัดที่มีผู้ถือหุ้นคนเดียว*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 5.

ในทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า องค์การธุรกิจ เพียงแต่ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญ⁸ ห้างหุ้นส่วนจำกัด⁹ บริษัทจำกัด¹⁰ และบริษัทมหาชนจำกัด ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 เท่านั้น

2.2.2 วิวัฒนาการของการจัดตั้งองค์การธุรกิจ

ในระยะเริ่มแรกการค้าดำเนินธุรกิจจะเป็นการประกอบการในรูปแบบของผู้ประกอบการคนเดียว (Sold proprietorships) แต่ต่อมาเมื่อการพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรมเจริญก้าวหน้า ทำให้การประกอบธุรกิจประสบปัญหา ประการแรก ปัญหาเรื่องขาดแคลนเงินทุนเพื่อขยายกิจการ หรือ ดำเนินธุรกิจใหม่ๆ ประการต่อมา คือ ธุรกิจบางประเภทมีความเสี่ยงภัยค่อนข้างสูง ดังนั้น การดำเนินธุรกิจแบบเจ้าของเพียงคนเดียวจึงไม่เหมาะสมกับธุรกิจขนาดใหญ่และการเสี่ยงภัยสูง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงมีผู้ริเริ่มจัดตั้งบริษัทร่วมหุ้นหลายประเภท ตัวอย่างเช่น การรวมหุ้นแบบหลายหุ้นส่วน (Multiple Partnership) และบริษัทร่วมทุน (Joint-Stock Company)

การรวมหุ้นแบบหลายหุ้นส่วน (Multiple Partnership) เป็นการรวมหุ้นธุรกิจของเจ้าของทุนหลายคน ซึ่งต่อมากการรวมหุ้นได้พัฒนาเป็นรูปแบบอื่นๆ อีกมากมาย ตัวอย่างเช่น หุ้นลม ซึ่งเป็นหุ้นแต่เพียงในนามผู้ถือหุ้นไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการกิจการ ในศตวรรษที่ 13 มีการขายหุ้นบริษัทร่วมทุน (Joint Stock Company) กิจการก่อสร้างเรือที่เมืองเจนัว โปรตุเกส สเปน และ ประเทศยุโรปอื่นๆ ต่างจัดตั้งบริษัทร่วมทุนเพื่อแก้ปัญหาดขาดแคลนเงินทุนและลดการเสี่ยงภัย โดยเฉพาะในประเทศสเปนได้มีการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจผสมระหว่างรัฐบาลกับเอกชน พ่อค้าในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนรวมตัวกันจัดตั้งองค์การธุรกิจในรูปแบบห้างหุ้นส่วน นอกจากนั้น ยังมีธุรกิจที่เรียกว่า บริษัทตามกฎหมายข้อบังคับ (Regulated Company) เป็นการนำนายทุน นักธุรกิจ พ่อค้า มาร่วมลงทุน แต่มีระเบียบข้อกำหนด การบริหารงานต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตกฎหมาย ซึ่งข้อดี

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 1025 “อันว่าห้างหุ้นส่วนสามัญนั้น คือห้างหุ้นส่วนประเภทซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนหมดทุกคนต้อง รับผิดชอบร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของห้างหุ้นส่วน โดยไม่มีจำกัด”.

⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 1077 “อันว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น คือห้างหุ้นส่วนประเภทหนึ่งซึ่งมีผู้เป็นหุ้นส่วนสองจำพวก ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งมีจำกัดความรับผิดชอบเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงทุนในห้างหุ้นส่วนนั้นจำพวกหนึ่งและ

(2) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งต้องรับผิดชอบกันในบรรดาหุ้นของห้างหุ้นส่วน ไม่มีจำกัดจำนวนอีกจำพวกหนึ่ง.

¹⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 1096 “อันว่าบริษัทจำกัดนั้น คือ บริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กัน โดยมีผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของทุนที่ตนถือ.

ของการร่วมหุ้นทุน คือ สามารถดึงคู่เงินทุนจากนายทุน นักธุรกิจการค้าต่างๆ ได้มาร่วมลงทุนและรับผิดชอบการบริหารงานร่วมกัน ประชาชนผู้มีเงินทุนน้อยสามารถเข้าร่วมลงทุนในรูปการซื้อหุ้น และรับส่วนแบ่งผลกำไรในรูปเงินปันผลปีละครั้ง นอกจากนี้ โอกาสที่จะเลิกสัมกิจการก็เป็นไปได้ค่อนข้างยาก ถึงแม้ว่าหุ้นส่วนคนหนึ่งจะตายไป สมาชิกที่เหลืออยู่ก็ยังสามารถบริหารงานแทนได้ และบริษัทยังสามารถวางนโยบายการดำเนินการในระยะยาวได้ตลอดไป

ในสมัยกลาง สภาพธุรกิจได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นและเปลี่ยนโฉมหน้าหลังจากการค้นพบดินแดนใหม่ๆ เกิดธุรกิจประเภทเดินเรือ ค้าขายระหว่างประเทศเมืองแม่กับอาณานิคม สินค้าที่ผลิตจากเมืองแม่ส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบจากอาณานิคมที่ตนครอบครองแล้วนำออกสู่ตลาดในรูปสินค้าสำเร็จรูป แต่เดิมการค้าระหว่างประเทศเป็นรูปการค้าระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาลเอกชนไม่มีโอกาสค้าขายกับต่างประเทศ เนื่องจากการค้าดังกล่าวใช้เงินทุนมากและมีความเสี่ยงสูง

ในตอนปลายสมัยกลางการหาเงินทุนเพื่อดำเนินธุรกิจการค้าระหว่างประเทศสามารถจำแนกได้ 2 อย่าง คือ 1) มาจากการรวมเงินทุนของนักธุรกิจ หรือนายทุนต่างๆ ในรูปห้างหุ้นส่วนเพื่อทำการค้า และ 2) การนำนักลงทุนมาร่วมกันดำเนินธุรกิจรูปทุนร่วม ความรับผิดชอบด้านบริหารเป็นหน้าที่เป็นหน้าที่ของกรรมการตั้งแต่มีการขายหุ้นให้แก่ประชาชนอย่างแพร่หลาย ในศตวรรษที่ 19 เพื่อเปิดโอกาสให้เอกชนมีผลกำไรร่วมกับกิจการ การดำเนินธุรกิจมีผลกำไรมหาศาล เกิดบริษัทร่วมทุนของประเทศอังกฤษ คือ บริษัทอินเดียตะวันออก ได้รับสิทธิบัตรผูกขาดการค้ากับชาวอินเดียตะวันออก นอกจากนี้ ยังมีการลงทุนร่วมของชาติอื่นๆ เช่น บริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ และสาธารณรัฐฝรั่งเศส การดำเนินธุรกิจของเอกชนดังกล่าวได้แพร่หลายและถูกนำไปใช้กับธุรกิจภายในประเทศอื่นๆ เช่น กิจการธนาคาร เหมืองแร่และเกิดธุรกิจการค้าแบบใหม่ คือ นายหน้าค้าหุ้น (Stock Broker) ขึ้นในระบบเศรษฐกิจ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า นับแต่จุดเริ่มของการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา การประกอบการในรูปห้างหุ้นส่วนได้มีขึ้นมากมาย กิจการแบบนี้เกิดขึ้นเพราะ โดยปกตินักประดิษฐ์คิดค้นมักไม่มีทุนหรือความสามารถทางธุรกิจที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการเองได้ จึงต้องขอความช่วยเหลือด้านเงินทุนจากบุคคลอื่น ในกรณีอื่นๆ โดยทั่วไปเงินทุนของหุ้นส่วนเพียง 2 คนมักไม่เพียงพอที่จะดำเนินการ ดังนั้น ห้างหุ้นส่วนแบบมีหุ้นส่วนหลายคนจึงเกิดขึ้น โดยหุ้นส่วนบางคน จะเป็นผู้ลงทุนแต่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในด้านการจัดการธุรกิจ บุคคลเช่นนี้ เรียกกันว่าเป็น Sleeping partners และได้สิทธิพิเศษไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจที่ผิดพลาด โดยหุ้นส่วนผู้ที่เข้าจัดการธุรกิจจะเป็นผู้รับผิดชอบในหนี้สินอย่างเต็มที่ กิจการลักษณะนี้เป็นที่นิยมกันมากในแผ่นดินใหญ่ของทวีปยุโรป และผู้ที่จะเป็น Sleeping partners นั้นก็มีการแบ่งเป็นหุ้นส่วนย่อยๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักลงทุนเล็กๆ สามารถนำเงินมาลงทุนได้โดยไม่มีความเสี่ยง

จากภาระหนี้สินมากนัก อย่างไรก็ตาม ในประเทศอังกฤษการจัดการในรูปบริษัทร่วมหุ้น (Joint-stock Company) ได้รับความนิยมนมากกว่า Sleeping partnership เนื่องจากกิจการในรูปบริษัทร่วมหุ้นมีความเหมาะสมมากกว่า เพราะการจัดการในรูปบริษัทเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการรวบรวมเงินจากผู้ลงทุนจำนวนมากให้มาเป็นเงินก้อนใหญ่ เป็นการเปิดทางให้นักลงทุนกระจายความเสี่ยงออกไป ในกิจการหลายแห่งได้โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับกิจการแห่งเดียวและสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล ผู้บริหารบริษัท บริษัทร่วมหุ้นนั้นความจริงมีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เกิดจากการตั้งบริษัทการค้ากับดินแดนโพ้นทะเลและตั้งอาณานิคม แต่ก็ต้องหยุดชะงักไปเพราะการกึ่งกำไรในการซื้อขายหุ้นมากเกินไป ในต้นศตวรรษที่ 18 ทำให้เกิดปัญหามากมาย โดยเฉพาะในประเทศอังกฤษและสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งห้ามการตั้งบริษัทร่วมหุ้น นอกจากจะได้รับการอนุมัติจากรัฐสภาหรือ กษัตริย์เป็นพิเศษเป็นรายๆ ไป ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้นบริษัทชนิดนี้ซึ่งยังดำเนินการอยู่ถูกยกเลิกไปโดยผู้ปฏิวัติจากปี ค.ศ. 1793-1795 และต่อมาในสมัยนโปเลียน แม้จะยอมให้มีการตั้งได้แต่บริษัทร่วมหุ้นก็ต้องผ่านการอนุมัติของรัฐ ซึ่งเต็มไปด้วยกระบวนการยุ่งยาก เชื่องช้า ทำให้ไม่พอใจต่อการเข้าดำเนินการ สำหรับในประเทศอังกฤษนั้นเป็นไปในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ ประธานบัตรสำหรับ การจัดตั้งบริษัทมีการอนุมัติขึ้นเรื่อยๆ ในศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะในการตั้งบริษัทเพื่อสร้างถนน คลอง สะพาน การดำเนินธุรกิจในรูปแบบบริษัท ได้รับความสำเร็จอย่างมาก และมีความต้องการประกอบธุรกิจในรูปแบบบริษัทมากขึ้น จนพระราชบัญญัติจำกัดการจัดตั้งบริษัท ที่เรียกว่า Bubble Act นั้น ถูกยกเลิกไปในปี ค.ศ. 1825 และการดำเนินการบริษัทจดทะเบียนก็มีขึ้นในปี ค.ศ. 1844 ถึงแม้ว่าในสมัยก่อนจะได้มีการจัดตั้งบริษัทเพียงเพื่อการกึ่งกำไรจากการขายหุ้น ซึ่งล้มละลายไปในไม่ช้าก็ตามแต่ความล้มละลายของบริษัทเหล่านั้นก็ไม่มากถึงกับเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในรูปแบบบริษัทได้ ตรงกันข้ามการดำเนินการในรูปแบบบริษัทกลับแพร่หลาย และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มเติมเรื่องการจัดความรับผิดชอบในหนี้สินและการออกหุ้นนุริมสิทธิขึ้นมา กล่าวคือ การจำกัดความรับผิดชอบในหนี้สินหมายความว่า ผู้ลงทุนจะไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของกิจการที่เขาถือหุ้นอยู่ ทั้งนี้ โดยถือว่าผู้ลงทุนมีความเสี่ยงอยู่แล้วต่อการที่นำเงินมาซื้อหุ้น จึงไม่ควรรับความเสี่ยงในหนี้สินของบริษัทอีก การจำกัดความรับผิดชอบในหนี้สินของบริษัทนี้ถูกใช้กับธุรกิจส่วนใหญ่ในประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1855 และ ค.ศ. 1856 แต่ไม่อนุญาตให้กับธุรกิจธนาคาร จนกระทั่งปี ค.ศ. 1858 และบริษัทประกันภัยในปี ค.ศ. 1862 ส่วนหุ้นนุริมสิทธินั้นเป็นหุ้นที่มีสิทธิพิเศษเหนือหุ้นสามัญ ตรงที่จะได้รับเงินปันผลก่อนที่ผู้ถือหุ้นสามัญจะได้รับ และจะมีสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินของบริษัทได้ก่อน ในกรณีที่บริษัทล้มละลาย หุ้นนุริมสิทธินี้เกิดขึ้นเพราะในการดำเนินธุรกิจบางอย่าง เช่น โรงงาน และการรถไฟ มักต้องลงทุนมากกว่าที่คาดไว้ในตอนแรก และผู้อุดหนุนกิจการอยู่ก็พบว่า สามารถ

ดิ่งนักลงทุนใหม่ๆ ให้เอาเงินมาลงทุนในกิจการได้ โดยการให้คนเหล่านั้นมีความมั่นคงเป็นพิเศษ และมีโอกาสได้กำไรจากการดำเนินกิจการของบริษัท ทุนบุริมสิทธิจึงมีบทบาทอย่างมาก ในการรวบรวมเงินทุนให้กิจการหลายแห่งสามารถดำเนินการไปได้ และได้รับการรับรองตามกฎหมาย ในปี ค.ศ. 1863

การดำเนินกิจการในรูปแบบบริษัทที่มีมากขึ้นทำให้จำเป็นจะต้องมีการจัดตั้งสถานที่ แลกเปลี่ยนซื้อขายหุ้น หรือตลาดหุ้น อันเป็นสถานที่ซึ่งหุ้นของบริษัทต่างๆ พร้อมทั้งจะทำการซื้อขาย ได้ทันทีและเป็นสถานที่ที่จำเป็นต้องมีเพื่อให้ทุนที่ออกมาใหม่ออกมาขายได้ และเพื่อให้ผู้เก็บออมเงิน มีโอกาสซื้อหุ้นได้ หรือเปลี่ยนหุ้นกลับคืนเป็นเงินสดได้ การก่อตั้งตลาดหุ้นมีโดยทั่วไป และขยาย ออกไปเรื่อยๆ ในปี ค.ศ. 1887 หุ้นที่แลกเปลี่ยนในตลาดหุ้นยุโรปและสหรัฐอเมริกามีมูลค่าตลาดถึง 2,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในขณะที่บริษัทร่วมทุนและตลาดหุ้นมีส่วนอย่างสำคัญในการก่อให้เกิด การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในการดำเนินการ กล่าวคือ

ประการแรก ผู้ลงทุนมักเป็นเจ้าของซึ่งเกือบไม่ได้มีการควบคุมจัดการบริษัทอย่างแท้จริง แม้ว่าเขาเหล่านั้นจะมีอำนาจในการเลือกคณะกรรมการ บริหาร มีสิทธิในการออกความเห็น ในการประชุมผู้ถือหุ้นประจำปี และมีสิทธิฟ้องร้องฝ่ายจัดการได้ก็ตาม แต่โดยทั่วไปฝ่ายจัดการ จะเป็นผู้ควบคุมบริษัทอย่างแท้จริง และจะใช้สิทธิในการบริหารนี้ไปเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม นอกจากนี้ ฝ่ายจัดการยังนิยมค้ากำไรจากหุ้นของบริษัทตัวเองอีกด้วย เพราะพวกเขาซื้อถึงมูลค่าหุ้น ที่แท้จริงดีกว่าคนอื่นๆ โดยจะปล่อยหุ้นที่ถือออกไปถ้าหุ้นมีราคาสูงกว่ามูลค่าที่แท้จริงและมีทีท่าว่า จะลดลง และเมื่อราคาหุ้นกำลังสูงพวกเขาก็สามารถออกหุ้นให้แก่ตัวเองเพิ่มขึ้นได้ ณ ราคาปกติ

ประการต่อมา การดำเนินการในรูปของบริษัททำให้การควบคุมเศรษฐกิจส่วนใหญ่อยู่ในมือ ของคนเพียงจำนวนน้อย ซึ่งกรณีนี้อาจเกิดขึ้นได้จากที่ระบบที่ฝ่ายบริหารเพียงคนเดียวเป็นผู้อำนวยการ ของธนาคารและธุรกิจอื่นอีกหลายแห่ง ดังนั้นเพียงคนกลุ่มเล็กๆ ก็สามารถกำหนดได้ว่าธุรกิจใด ควรได้รับสินเชื่อและจะปฏิเสธไม่ให้สินเชื่อกับคู่แข่ง การควบคุมกิจการ โดยคนกลุ่มน้อยนั้น อาจเป็นอีกทางหนึ่งจากการใช้ Trust อันเป็นกระบวนการที่บริษัท Standard Oil ริเริ่มทำขึ้น ทำให้บริษัทนี้มีส่วนในธุรกิจน้ำมันถึง 90 % ของกิจการในสหรัฐอเมริกา วิธีการ คือ ผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ของบริษัทต่างๆ ที่จะประกอบขึ้นเป็น Standard Oil จะเอาหุ้นของตนไปมอบแก่กลุ่มบุคคล ที่เรียกว่า Trustee โดยได้ Trust Certificates เป็นการตอบแทน และ Trustees นี้ จึงเป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ ของกิจการบริษัทที่เข้ามารวมกันทั้งหมด สามารถควบคุมการดำเนินการได้โดยสิ้นเชิง การรวมกลุ่ม ในรูป Trust นี้ ถูกถือว่าผิดกฎหมายในสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1890 จึงมีการพยายามขยาย การควบคุมธุรกิจ ในแบบอื่นอีก ซึ่งวิธีการหนึ่งก็คือ ผู้ก่อตั้งบริษัทจะจำกัดจำนวนทุนที่มีสิทธิ

ออกเสียงได้และซื้อหุ้นไว้เสียเอง ทำให้มีสิทธิควบคุมกิจการบริษัท อีกวิธีหนึ่งคือ การเข้ามีหุ้นในบริษัทให้มากพอที่จะควบคุมการประชุมและการเลือกคณะกรรมการบริหารได้

2.2.3 ลักษณะทั่วไปขององค์กรธุรกิจ

ในทางเศรษฐศาสตร์ ลักษณะทั่วไปขององค์กรธุรกิจ ประกอบด้วย

1) เป็นหน่วยงานอิสระ (An Individual Unit) หมายถึง หน่วยงานที่ตั้งขึ้นแยกออกจากบุคคลผู้เป็นเจ้าของ มีสิทธิและหน้าที่เป็นของตนเอง รับผิดชอบในภาระทั้งปวงที่สร้างขึ้น หรืออาจเรียกได้ว่า เป็นบุคคลโดยสมบูรณ์ เพราะสามารถดำเนินงานใดๆ คล้ายกับเป็นบุคคลหนึ่งในเรื่องการทำสัญญาหรือข้อตกลงใดๆ ภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นๆ¹¹

2) เป้าหมาย (Goals) ขององค์กรธุรกิจจะต้องมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างในการประกอบกิจการ เป้าหมายอาจมีอย่างเดียว หรือหลายอย่างก็ได้ ซึ่งจะเป็นเครื่องวัดความสำเร็จของกิจการนั้นๆ โดยปกติแล้วผู้บริหารจะพยายามทำให้ธุรกิจบรรลุถึงเป้าหมายให้มากที่สุด แต่การที่จะให้ได้ผลกำไรสูงสุดนั้นขึ้นอยู่กับ โอกาส คู่แข่งขัน การไม่ลงรอยกันระหว่างบุคคลในองค์กรเอง รวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจและ การเมือง โดยทั่วไป เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นเรื่องของการทำให้ได้ผลที่พอควร (Satisfying) มากกว่าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุด (Optimizing) เนื่องจากเป้าหมายเป็นสิ่งบ่งชี้ทิศทางการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ โดยอาจมีการกำหนดเป้าหมายหลัก (Main goal) และเป้าหมายรอง (Sub goal) ซึ่งโดยทั่วไป องค์กรธุรกิจจะมีเป้าหมายหลายอัน และมักจะเป็นเป้าหมายระยะยาว (Long run goal) มากกว่าเป้าหมายระยะสั้น (Short run goal) นอกจากนี้ เป้าหมายมักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงให้เข้ากับภาวะทางเศรษฐศาสตร์ หรือโดยประการอื่นๆ ตัวอย่างเช่น การขัดแย้งของบุคคลในองค์กรนั้น อาจก่อให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ผลประโยชน์ขัดกัน (Conflict of interest) หรือความไม่มีสมรรถภาพของคนในหน่วยงานอาจทำให้จุดมุ่งหมายต้องเปลี่ยนไป นอกจากนี้ เป้าหมายอาจเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากวิธีการดำเนินงานถูกกระทบจากอิทธิพลภายนอก ความนิยมของลูกค้าเปลี่ยนแปลงไปหรือกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดวิธีการใหม่ๆ ในทางธุรกิจ เป็นต้น¹²

3) กลุ่มของบุคคล (A group of people) แม้องค์กรธุรกิจจะเป็นหน่วยงานอิสระก็ตาม แต่การดำเนินงานทั้งหมดจะต้องกระทำโดยสมาชิกขององค์กรธุรกิจนั้น กรณีเป็นบริษัทผู้ที่ทำหน้าที่

¹¹ เสนาะ ดิยาวี. (2515). *เศรษฐศาสตร์การบริหาร*. กรุงเทพฯ: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 9.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ดำเนินงานของบริษัท ได้แก่ พนักงานของบริษัท โดยต้องดำเนินงานภายในเงื่อนไข หรือ กฎเกณฑ์เดียวกัน และต้องถือเอาประโยชน์ส่วนรวม (Public Firm) ขององค์กรเป็นสำคัญ¹³

4) ฝ่ายบริหารชั้นสูง (Top Management) เป็นผู้ควบคุมให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายที่วางไว้ บุคคลกลุ่มนี้ คือ ตัวแทนของเราของกิจการ และได้รับเลือกเข้ามาทำงานแทนเจ้าของกิจการซึ่งส่วนมากเป็นงานด้านนโยบาย วางแผน และการควบคุม ในกรณีของบริษัทอาจเปรียบได้กับกรรมการของบริษัทนั่นเอง¹⁴

2.2.4 รูปแบบขององค์กรธุรกิจ

องค์กรธุรกิจอาจแบ่งออกได้หลายรูปแบบแล้วแต่ความเหมาะสมของการประกอบกิจการแต่ละประเภท ได้แก่ การประกอบกิจการแบบเจ้าของคนเดียว (Sole proprietorship) ห้างหุ้นส่วนสามัญ (Partnership) ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด (Limited company) บริษัทมหาชนจำกัด (Public company) บรรษัท (Corporation) มูลนิธิ (Foundation) หรือสถาบัน (Institute) เป็นต้น ซึ่งองค์กรธุรกิจ สามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ ได้เป็น

1) องค์กรธุรกิจที่เป็นของเอกชน

การจัดตั้งองค์กรธุรกิจที่เป็นของเอกชนอาจจะจัดตั้งในรูปของการประกอบการโดยเจ้าของคนเดียว (Sole Proprietorship) หรือในรูปของห้างหุ้นส่วนสามัญ (General Partnership) ห้างหุ้นส่วนจำกัด (Limited Partnership) บริษัทจำกัด (Corporation or Company Limited) กิจการร่วมค้า (Joint Venture) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กิจการที่เป็นธุรกิจขนาดใหญ่มักจะจัดตั้งในรูปแบบที่เป็นบริษัทจำกัด เนื่องจากการจัดตั้งองค์กรธุรกิจในรูปแบบของบริษัทจำกัดจะทำให้ผู้ถือหุ้นขององค์กรธุรกิจได้รับประโยชน์จากหลักจำกัดความรับผิด กล่าวคือ ผู้ถือหุ้นของบริษัทรับผิดจำกัด เพียงไม่เกินจำนวนค่าหุ้นที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบเท่านั้น นอกจากนี้ องค์กรธุรกิจในรูปแบบบริษัทจำกัด มักจะได้รับความน่าเชื่อถือจากบุคคลภายนอกมากกว่าการประกอบธุรกิจในรูปแบบของห้างหุ้นส่วนจำกัด¹⁵

2) องค์กรธุรกิจที่อยู่ในความควบคุมของรัฐ

ลักษณะขององค์กรธุรกิจที่อยู่ในการควบคุมของรัฐมีความแตกต่างจากองค์กรธุรกิจที่เป็นของเอกชน ดังนี้

¹³ เสนาะ ดิยาว. อ่างแล้ว. เจริญธรรมที่ 11. หน้า 11.

¹⁴ เสนาะ ดิยาว. อ่างแล้ว. เจริญธรรมที่ 11. หน้า 11.

¹⁵ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. (2525). *วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย. เอกสารวิจัยหมายเลข 14. สถาบันไทยคดีศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.* หน้า 19.

ประการแรก จุดมุ่งหมายของการดำเนินงาน องค์กรธุรกิจของเอกชนจะมีจุดมุ่งหมายในการประกอบธุรกิจที่แน่นอน คือ การมุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลัก องค์กรธุรกิจที่เป็นของเอกชน จะใช้ความพยายามเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรสูงสุดจากการดำเนินการ ทั้งนี้ เนื่องจากกำไรจะเป็นเครื่องชี้วัดในการตัดสินใจเพื่อดำเนินการขององค์กรธุรกิจ ส่วนองค์กรธุรกิจที่อยู่ในความควบคุมของรัฐ มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหากำไรแต่เพียงอย่างเดียว แต่อาจดำเนินการเพื่อตอบสนองนโยบาย หรือความต้องการของรัฐบาล กำไรมิได้เป็นเครื่องวัดการตัดสินใจขององค์กรธุรกิจประเภทนี้¹⁶

ประการที่สอง ความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม องค์กรธุรกิจที่อยู่ในความควบคุมของรัฐ มักจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่าองค์กรธุรกิจที่เป็นของเอกชน เนื่องจากองค์กรธุรกิจที่อยู่ในความควบคุมของรัฐนั้นมิได้มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดแต่เพียงอย่างเดียว แต่อาจมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือประชาชน หรือเป็นเครื่องมือสนองนโยบายของรัฐ นอกจากนี้ ฝ่ายบริหาร องค์กรธุรกิจที่อยู่ในความควบคุมของรัฐมิได้เป็นเจ้าของกิจการนั้น ดังนั้น ความจำเป็นที่จะต้องพยายามแสวงหากำไรสูงสุดในการบริหารธุรกิจจึงมีน้อย ซึ่งจะช่วยให้ฝ่ายบริหารขององค์กรธุรกิจประเภทนี้บริหารงานโดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น¹⁷

ประการที่สาม ความเป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจที่เป็นของเอกชนไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดก็ตาม เอกชนจะเป็นเจ้าของธุรกิจนั้น กำไรหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากการประกอบกิจการทั้งหมดจะตกเป็นของเอกชน ส่วนองค์กรธุรกิจที่อยู่ในความควบคุมของรัฐนั้น รัฐบาล หรือสถาบันของรัฐจะเป็นเจ้าของกิจการ กำไรหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากการประกอบธุรกิจย่อมตกเป็นของรัฐบาลหรือของสถาบันแห่งรัฐดังกล่าว ซึ่งผลกำไรดังกล่าว ย่อมจะถูกนำมาใช้เพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมด้วย¹⁸

2.2.5 จุดมุ่งหมายขององค์กรธุรกิจ

จุดมุ่งหมายขององค์กรธุรกิจ คือ การแสวงหากำไรสูงสุด (Profit maximization) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การสร้างความมั่งคั่งสูงสุดให้แก่ผู้ถือหุ้นอย่างยั่งยืน ซึ่งความมั่งคั่งของผู้ถือหุ้นนั้นสามารถวัดได้จากส่วนแบ่งในผลกำไรของกิจการโดยตรง ในรูปของเงินสดปันผล ในขณะเดียวกัน ผู้ถือหุ้นสามัญยังได้รับผลประโยชน์โดยอ้อมจากกำไรสะสม กล่าวคือ จากการเพิ่มขึ้นของราคาตลาดของหุ้นสามัญอีกด้วย ในกรณีที่ไม่มีกำไรปันผล ความมั่งคั่งของผู้ถือหุ้นจะขึ้นอยู่กับราคาหุ้นสามัญ ดังนั้น การสร้างความมั่งคั่งสูงสุดให้แก่ผู้ถือหุ้น สามารถทำได้โดยการตัดสินใจทั้งทางด้านการเงิน การลงทุน และการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ราคาหุ้นสามัญสูงสุด

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

¹⁷ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 15. หน้า 20.

¹⁸ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 15. หน้า 20.

นั่นเอง อย่างไรก็ตาม การคำนึงถึงการแสวงหากำไรสูงสุดแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะทำให้ผู้บริหารขององค์กรธุรกิจขาดจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้นในทางปฏิบัติผู้บริหารขององค์กรธุรกิจจึงอาจมีเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น ความรับผิดชอบต่อความปลอดภัยและสวัสดิการต่างๆ ของพนักงาน ความรับผิดชอบต่อลูกค้า สภาพแวดล้อม และชุมชนที่บริษัทตั้งอยู่ ตลอดจนการปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆ

กำไร (Profit) ถือได้ว่าเป็นเครื่องบ่งชี้ประสิทธิภาพการจัดการที่มีมาตรฐานการคำนวณเหมือนกันทุกองค์กร สามารถนำมาใช้เปรียบเทียบผลกำไรระหว่างช่วงเวลา และผลกำไรระหว่างองค์กรธุรกิจด้วยกัน ดังนั้นผลกำไรจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องวัดผลและประเมินการดำเนินงาน และใช้เป็นวัตถุประสงค์หลัก (Overarching Objective) ขององค์กรธุรกิจในการกำหนดกลยุทธ์และปกป้องธุรกิจ นอกจากนี้ผลกำไรยังเป็นผลลึกลับแผนการลงทุนในธุรกิจสำหรับเจ้าของหรือผู้ถือหุ้น และเป็นตัวประกอบในการกำหนดผลตอบแทนแก่พนักงาน ผู้บริหารองค์กร เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นการทำงานให้เป็นไปได้ไปอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การนำผลกำไรมาเป็นตัวชี้วัดผลการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ และเป็นวัตถุประสงค์หลักของการประกอบธุรกิจ อาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างตัวการและตัวแทน (Principal-Agent Problem) เนื่องจากองค์กรธุรกิจส่วนใหญ่ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นขององค์กรไม่ได้เข้ามาบริหารจัดการด้วยตนเองโดยตรง แต่จะดำเนินการผ่านกรรมการหรือตัวแทน โดยผลกำไรเป็นผลประโยชน์ของเจ้าของหรือผู้ถือหุ้น กรรมการหรือตัวแทนไม่มีผลประโยชน์โดยตรงในผลกำไรดังกล่าว เพราะกรรมการไม่ได้มีส่วนเป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจแต่อย่างใดแต่มีฐานะเป็นเพียงลูกจ้างหรือตัวแทนซึ่งถูกว่าจ้าง อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายขององค์กรธุรกิจอาจไม่ใช่ดำเนินงานเพื่อแสวงหากำไรสูงสุดเสมอไป องค์กรธุรกิจที่ไม่แสวงหากำไร อย่างเช่น โรงเรียน สถาบันการศึกษา วัด องค์กรศาสนา สมาคม มูลนิธิ ศูนย์วิจัย องค์กรสังคม และการเมือง เป็นต้น ได้จัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์บางอย่างโดยมิได้แสวงหาผลกำไรจากการดำเนินงานแต่อย่างใด

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์กรธุรกิจ

2.3.1 ทฤษฎีองค์กรธุรกิจแบบคลาสสิก

เนื่องจากจัดตั้งองค์กรธุรกิจในระยะเริ่มแรกจะเป็นการประกอบการ โดยเจ้าของคนเดียว หรือการจัดตั้งบริษัทขนาดเล็ก ทฤษฎีองค์กรธุรกิจแบบคลาสสิก (Classical Theory of the Firm) จึงมีการเสนอให้เจ้าของบริษัทเป็นบุคคลเดียวกับผู้บริหาร ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะทำให้การบริหารบริษัทเป็นไปได้เพื่อผลประโยชน์ในทิศทางเดียวกับผู้ถือหุ้น แต่ต่อมาเมื่อมีการกระจายการถือหุ้นเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการเกิดขึ้นของทฤษฎีกลุ่มการลงทุน (Portfolio Theory) ทำให้ผู้ถือหุ้นต่างมีการ

กระจายความเสี่ยงไปในหุ้นของหลายๆ บริษัท เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดจากการขึ้นอยู่กับ การดำเนินงานของบริษัทใดบริษัทหนึ่งมากเกินไป การที่ผู้ถือหุ้นของบริษัทมีการกระจายความเสี่ยง ในการลงทุนของตนอย่างเหมาะสมแล้วจะส่งผลให้นักลงทุนเหล่านี้ขาดการเอาใจใส่ในการดำเนินงาน ของบริษัทในรายละเอียด ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้ทำให้การแยกกันระหว่างผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของบริษัท กับอำนาจในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัทซึ่งเป็นของกรรมการบริษัทเริ่มมีมากขึ้น¹⁹ ในส่วนของการดำเนินงานของคณะกรรมการจากการศึกษาของ Fama มองว่ากลไกจากตลาดของ ผู้บริหารจะสะท้อนถึงความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหารของแต่ละบริษัท ผ่านทาง ผลตอบแทนที่ผู้บริหารจะได้รับต่อไปในอนาคต ทั้งนี้สืบเนื่องจากผลงานในอดีต โดยการประเมินผล การทำงานของผู้บริหารแต่ละคนจะเป็นกลไกที่ควบคุมให้การดำเนินงานของผู้บริหารมีประสิทธิภาพ และเป็นผลดีต่อบริษัทหรือสอดคล้องกับผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นของบริษัท นอกจากนี้ ผู้บริหาร ด้วยกันเองยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยในการตรวจสอบฝ่ายบริหารด้วยกันเอง กล่าวคือ การแข่งขันกัน ในหมู่ผู้บริหาร โดยผู้บริหารระดับล่างต้องการเลื่อนตำแหน่งไปเป็นผู้บริหารในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารระดับสูงโดยผู้บริหารระดับที่ต่ำกว่าลงมา เช่นเดียวกันกับการที่ผู้บริหารระดับสูงมีการตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงานของ ผู้บริหารระดับล่าง ทั้งนี้ เหตุผลที่ฝ่ายบริหารต่างต้องตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายบริหาร ด้วยกันเองนี้เนื่องจากผลการดำเนินงานของบริษัท เป็นผลงานของผู้บริหารทั้งคณะ ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวย่อมจะส่งผลต่อผู้บริหารทั้งคณะของบริษัทนั่นเอง²⁰

2.3.2 ทฤษฎีองค์กรธุรกิจสมัยใหม่

แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีองค์กรธุรกิจ ได้เริ่มชัดเจนมากยิ่งขึ้นในงานเขียนของ Williamson และ Alchian และ Demsetz งานเขียนทั้งสองชิ้นนี้ทำให้พบถึงทัศนะที่แตกต่างกัน ในทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับองค์กรธุรกิจ ซึ่งเจริญเติบโตมากที่สุด ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งอาจมองได้ในแง่ที่เป็นความพยายามที่จะเคลื่อนรายขอบเขตของสถาบันตลาด การแสวงหา ความเป็นเหตุเป็นผล และการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันทางเลือกเพื่อจัดสรรทรัพยากรให้เกิด

¹⁹ Fama, E.F.. (1980). "Agency problem and the theory of the firm". *Journal of Political Economy*, pp.288-307. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วศรัยง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 7. หน้า 34.

²⁰ พกามาศ เอื้องอุดม. (2543). *ผลกระทบของขนาดของคณะกรรมการ องค์ประกอบของคณะกรรมการและ การถือหุ้น ของคณะกรรมการที่มีต่อผลการดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการเงิน, ภาควิชาการธนาคารและการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 7.

ประสิทธิภาพสูงสุดอันเป็นแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ยุคนีโอคลาสสิก ซึ่งอาจเรียกอีกอย่างว่า “เศรษฐศาสตร์สถาบันสมัยใหม่” (New institutional economics)²¹

ในช่วงปี ค.ศ. 1960 ทฤษฎีนีโอคลาสสิกได้กล่าวถึงการละเลยเกี่ยวกับความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของ (Owner) และผู้จัดการ (Managers) ประเด็นดังกล่าวปรากฏในงานของ Berle และ Means ในปี ค.ศ. 1932 โดย Berle and Means มีความเห็นว่า บริษัทสมัยใหม่เป็นระบบของการแสวงหาผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นโดยไม่เข้าไปมีส่วนในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัท²² นอกจากนี้ Kenneth Arrow's ได้ศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ และข่าวสารข้อมูล โดยเน้นถึงข้อจำกัดที่หลากหลายของกลไกตลาด และโต้แย้งว่าองค์กรธุรกิจสามารถทำความเข้าใจได้ในเรื่องของความล้มเหลวของตลาด (Market Failure) ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของสภาพภายนอก การประหยัดจากขนาด (Economic of scale) และความอสมมาตรของข้อมูล (Information asymmetries)²³

จากข้อสันนิษฐานของนักเศรษฐศาสตร์ภายใต้หลักการที่เรียกว่า “Fisherian Separation Principal” ซึ่งเป็นหลักการสำหรับระบบเศรษฐกิจที่มีการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของ (Ownership) กับการควบคุม (Control) โดยสรุปได้ว่า ภายใต้เงื่อนไขที่สมบูรณ์ คือ ทุกคนรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน จะทำให้หน่วยธุรกิจได้รับความมั่งคั่งสูงสุด พร้อมกันนี้สังคมก็จะได้รับสวัสดิการสูงสุดด้วย ดังนั้นสิ่งที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ คือ การที่กลุ่มคนทั้งหมดในตลาดได้รับข้อมูลข่าวสารที่เท่าเทียมกัน ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะทำให้การจัดสรรทรัพยากรถูกนำไปใช้ในกระบวนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่ในระบบเศรษฐกิจที่แท้จริง ไม่ได้เป็นเศรษฐกิจในอุดมคติแบบ Fisherian การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีบทบาทที่สำคัญต่อการตัดสินใจดำเนินการตลาด แต่ในสภาพความเป็นจริง เนื่องจากปัญหาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างตัวการ และตัวแทน (Agency Problem) นอกจากนี้ ความไม่สมบูรณ์ของตลาด ทำให้เกิดต้นทุนในการซื้อขาย การจ่ายภาษี การควบคุมจากภาครัฐและกระบวนการเก็งกำไรในตลาด จึงทำให้การจัดการทรัพยากร ไม่ได้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

²¹ Nicolai J. Foss.. (2000). *Henrik Lando and Steen Thomsen*. The Theory of the Firm. p. 632. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 35.

²² Nicholas Wolfson. (1984). *The Modern Corporation: Free Market versus Regulation*. n.p.. p. 31. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 35.

²³ Nicolai J. Foss.. *supra*. p. 633. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 36.

เนื่องด้วยองค์กรธุรกิจไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานะที่มีข่าวสารข้อมูลครบถ้วน และ สมบูรณ์แบบ สิ่งที่สามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงอยู่ขององค์กรธุรกิจโดยมุ่งประเด็นไปที่ ข้อสันนิษฐานพื้นฐานพื้นฐานของ Arrow-Debreu 2 ข้อ ซึ่งใช้ในการวางโครงสร้างการอธิบายถึงความแตกต่าง ของทฤษฎีองค์กรธุรกิจ กล่าวคือ

1) ข้อสันนิษฐานของการทำสัญญาที่สมบูรณ์แบบ (Complete contracting) เป็นกรณีที่ ตัวแทนสามารถรู้ล่วงหน้าถึงความเป็นไปที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งหมดและสามารถทำสัญญาได้ ครอบคลุมถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ทั้งหมด

2) ข้อสันนิษฐานของข่าวสารข้อมูลที่เท่าเทียมกันที่เกี่ยวข้องกับ “States of nature” ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการจูงใจของตัวการและตัวแทน²⁴

ทฤษฎีองค์กรธุรกิจจึงอาจแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ

1) รูปแบบของการทำสัญญาที่ไม่สมบูรณ์แบบ (Incomplete contract) โดยมีข้อสันนิษฐาน ที่ว่าการทำสัญญาอย่างละเอียด ทำให้เสียค่าใช้จ่ายมาก และต้องการการจัดการที่เกิดขึ้นจริง (Ex post governance) ในการศึกษาของ Williamson; Grossman 1 Hart and Moore; and Simon ได้บอกเป็นนัยเกี่ยวกับ “ทฤษฎีสัญญา” (Contract-theories) และทฤษฎีการติดต่อสื่อสารระหว่าง ลำดับชั้นการปกครอง (Theory of communication in hierarchies)²⁵

2) รูปแบบตัวการ-ตัวแทน ซึ่งอนุญาตให้ตัวแทนสามารถเขียนรายละเอียดของสัญญา ซึ่งถูกกำหนดลักษณะไว้โดยเฉพาะ โดยสิ่งจูงใจที่คาดหมายไว้เป็นแนวทางเดียวกันภายใต้ การบังคับโดยการเมืองของข่าวสารข้อมูลที่ไม่เท่าเทียมกัน นักเศรษฐศาสตร์ ที่ศึกษาทฤษฎีองค์กร ธุรกิจรูปแบบนี้ ได้แก่ Alchian and Demsetz, Holmstrom, and Milgrom²⁶

ทฤษฎีองค์กรธุรกิจสมัยใหม่อธิบายว่าบริษัทสมัยใหม่เป็นผลผลิตของการรวมตัวกันของ ผู้ถือหุ้นและผู้บริหารของบริษัท โดยมีวัตถุประสงค์ท้ายที่สุดเพื่อแสวงหาผลกำไรจากการดำเนินงาน ของบริษัท²⁷ โดยทฤษฎีการจัดการองค์กรธุรกิจสมัยใหม่ เชื่อว่าลักษณะความเป็นเจ้าของและ การบริหารธุรกิจมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความรับผิดชอบต่อสังคมของหน่วยธุรกิจต่างๆ กล่าวคือ หากผู้ที่เป็นเจ้าของและผู้ที่ยังบริหารงานขององค์กรธุรกิจนั้นเป็นบุคคลคนเดียวหรือกลุ่ม เดียวกัน ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจประเภทนี้จะมีน้อย ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรธุรกิจจะพยายาม แสวงหาผลประโยชน์หรือผลกำไรจากการประกอบธุรกิจของตนให้ได้มากที่สุด เพราะผู้ถือหุ้น

²⁴ จิรจิตร ช่วยศรีขันธ์. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 36.

²⁵ จิรจิตร ช่วยศรีขันธ์. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 37.

²⁶ จิรจิตร ช่วยศรีขันธ์. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 37.

²⁷ จิรจิตร ช่วยศรีขันธ์. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 37.

ที่เป็นเจ้าของและบริหารงานของบริษัทเป็นผู้มีส่วนได้เสียในผลการดำเนินงานของบริษัท โดยจะเป็นผู้รับผลกำไรอันเกิดจากการดำเนินงานของบริษัททั้งหมด ในกรณีเช่นนี้ จะทำให้องค์กรธุรกิจประกอบธุรกิจ โดยเอาเรียดเอาเปรียบบุคคลอื่นมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากผู้ที่เป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจ และผู้บริหารงานขององค์กรธุรกิจแยกออกจากกัน ความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจต่อสังคมจะมีมากขึ้น เนื่องจากผลกำไรและผลประโยชน์จากการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจทั้งหมดมิได้ตกแก่ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารงานขององค์กรธุรกิจ เพราะมิได้เป็นเจ้าของกิจการ ผู้บริหารงานขององค์กรธุรกิจจะรับประโยชน์ในรูปแบบของผลตอบแทนจากการทำงานของตน เช่น เงินเดือน และโบนัส เป็นต้น ผู้บริหารงานขององค์กรธุรกิจซึ่งไม่มีส่วนได้เสียในผลการดำเนินงานของบริษัท จึงมิได้บริหารธุรกิจโดยมุ่งแสวงหากำไรสูงสุดด้วยการเอาเรียดเอาเปรียบประชาชนแต่จะบริหารธุรกิจในลักษณะที่สามารถทำกำไรให้เป็นที่พอใจแก่เจ้าของกิจการ และในขณะเดียวกันก็ทำให้ตนได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานด้วย²⁸ การบริหารธุรกิจในลักษณะเช่นนี้จะช่วยให้องค์กรธุรกิจมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น

คุณลักษณะขององค์กรธุรกิจสมัยใหม่ จึงเป็นไปตามแนวความคิดในเรื่องความมีสภาพแตกต่างหากจากผู้ถือหุ้น กล่าวคือ ถือว่าบริษัทเป็นผู้มีอำนาจถือครองทรัพย์สินในฐานะเป็นเจ้าของบริษัทเป็นผู้มีอำนาจบริหารงานในนามของคณะกรรมการ และเป็นผู้มีอำนาจโอนกรรมสิทธิ์หรือผลประโยชน์ใดๆ และเป็นผู้มีสิทธิรับมรดก รวมทั้งเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินคดี หรือถูกฟ้องร้องคดีในนามของบริษัทเอง โดยผู้ถือหุ้นของบริษัทมีความรับผิดชอบจำกัดเพียงต้องชำระค่าหุ้นให้ครบตามจำนวนหุ้นที่ตนถือให้แก่บริษัทเท่านั้น และยึดถือหลักการแบ่งแยกความเป็นเจ้าของ และการจัดการบริษัท เนื่องจากบริษัทสมัยใหม่มักจะเป็นบริษัทขนาดใหญ่และมีการกระจายการถือหุ้นไปยังผู้ถือหุ้นจำนวนมาก โดยผู้ถือหุ้นเหล่านั้น ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานของบริษัท ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแต่งตั้งตัวแทน ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะขึ้นมาเพื่อดำเนินงานของบริษัทแทนตน โดยอยู่ภายใต้กลไกการตรวจสอบของผู้ถือหุ้นเพื่อให้กรรมการหรือผู้บริหารดำเนินงานของบริษัท โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้น²⁹

2.3.3 ทฤษฎีความเป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจ

ความเป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจ คือ การที่บุคคลเข้าร่วมใช้สิทธิตามกฎหมาย 2 ประการ คือ สิทธิในการควบคุมการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ และสิทธิที่จะได้รับเงินปันคืน เมื่อกิจการ

²⁸ William J. Baumol. (1959). *Business Behavior, Value and growth*. New York: Macmillan. pp.4-8. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 38.

²⁹ David E. M. Sappington. (1991). "Incentives in Principal-Agent Relationships". *Journal of Economic Perspective*, Vol 5. No 2, p. 45. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 38.

ขององค์กรธุรกิจสิ้นสุดลง ในทางปฏิบัติสิทธิในการควบคุมการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ ได้แก่ สิทธิในการเลือกคณะกรรมการบริษัท ซึ่งในความเป็นจริงผู้เป็นเจ้าของมักไม่ค่อยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการบริษัทมากนัก หรืออาจกล่าวได้ว่าบางครั้งผู้เป็นเจ้าของไม่ได้เข้าไปควบคุมการดำเนินงานของบริษัทเลยด้วยซ้ำ ดังนั้น จึงมีการอ้างถึงหลักการ แบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของกับการจัดการองค์กรธุรกิจ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การกำหนดสิทธิในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัทไปให้บุคคลผู้ซึ่งไม่ได้ อยู่ในฐานะที่จะใช้สิทธินั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ³⁰

ในทางทฤษฎี สิทธิในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัทและสิทธิที่จะได้รับเงินปันคืนเมื่อเลิกบริษัท (Residual earning) สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ บุคคลที่ใช้สิทธิดังกล่าว อาจจะเป็นคนละคนกันก็ได้ อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติมักมีการใช้สิทธิดังกล่าวร่วมกัน มิเช่นนั้นแล้ว บุคคลผู้มีสิทธิในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัทจะไม่มีแรงจูงใจในการที่จะดำเนินงานของบริษัทเพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรสูงสุด แน่แน่นอนที่สุดปัญหาดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นหากมีการทำสัญญาไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับการควบคุมการดำเนินงานของบริษัท แต่การควบคุมการดำเนินงานของบริษัทสามารถกระทำการ โดยผ่านการใช้อำนาจตามนโยบายของบริษัทจึงไม่สามารถกำหนดไว้ล่วงหน้าในสัญญาได้ แต่สามารถพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเพื่อคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นผู้ใช้สิทธิดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ว่าทุกองค์กรธุรกิจจะต้องมีผู้เป็นเจ้าของเสมอไป องค์กรธุรกิจที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Nonprofit firm) เป็นองค์กรที่มีบุคคลหนึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมการดำเนินงานขององค์กร แต่บุคคลดังกล่าวไม่มีสิทธิที่จะได้รับผลกำไรจากการดำเนินงานขององค์กร³¹

องค์กรธุรกิจส่วนใหญ่เป็นเจ้าของโดยบุคคลซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์องค์กร (Patron) ซึ่งหมายความถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือ ติดต่อกับการกำกับองค์กรธุรกิจนั้น อาทิเช่น ผู้ซื้อสินค้าที่ผลิตโดยองค์กรธุรกิจ หรือผู้จัดหาปัจจัยการผลิตบางอย่างให้แก่องค์กรธุรกิจ ซึ่งรวมถึงเงินทุนด้วย ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือองค์กรธุรกิจอื่น ในกรณีของบริษัทนอกจากจะเป็นเจ้าของโดยบุคคลผู้ซึ่งจัดหาสินค้าบางอย่างให้แก่องค์กรธุรกิจแล้ว ยังอาจเป็นเจ้าของไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน โดยบุคคลผู้ซึ่งให้ยืมเงินทุนแก่องค์กรธุรกิจ ได้แก่ ผู้ถือหุ้นกู้ (Bondholder) โดยผู้ถือหุ้นกู้จะได้รับดอกเบี้ยในอัตราที่คงที่ ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำเพียงพอที่จะทำให้บริษัทสามารถได้รับผลกำไรจากการดำเนินงานของบริษัทได้ ในช่วงเวลาการดำเนินงานตามปกติ หรือช่วงเวลาแห่งการชำระบัญชีของบริษัทผลกำไรสุทธิของบริษัทจะถูกแบ่งสรรไปตามสัดส่วนระหว่างสมาชิกผู้ที่ให้ยืมเงินทุนแก่บริษัท ตามจำนวนเงินทุนที่สมาชิคนั้นให้บริษัทยืม อย่างไรก็ตาม บริษัทอาจจะยืมเงินทุนจากบุคคลผู้ซึ่งไม่ได้เป็นเจ้าของบริษัท ตัวอย่างเช่น ธนาคาร หรือ ผู้ถือหุ้นกู้ ซึ่งจะได้รับอัตราดอกเบี้ย

³⁰ Henry Hansman. (1988). "Ownership of the Firm". *Journal of Law, Economics and Organization*, IV, p. 269.

³¹ จีระจิตร ช่วยศรีขิง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 39.

ที่แน่นอนตายตัว และไม่มีส่วนแบ่งในผลกำไร รวมทั้งไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของบริษัทด้วย อย่างไรก็ตาม การกู้ยืมเงินจากผู้ให้ยืมที่เป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทมักจะเป็นการกู้ยืมแบบไม่มีกำหนดเวลา หากเปรียบเทียบกับกรณีของสหกรณ์ (Cooperative) ซึ่งสมาชิกของสหกรณ์มีอิสระที่จะประกอบการในสหกรณ์ กล่าวคือ สามารถที่จะเลิกประกอบการกับสหกรณ์เมื่อใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องร่วมดำเนินกิจการในสหกรณ์ตลอดไป อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างนี้อาจใช้เป็นพื้นฐานไม่ได้ เนื่องจากในบางกรณีองค์กรธุรกิจที่เป็นเจ้าของโดยผู้เป็นเจ้าของเงินทุน (Investor-owned firms) กำหนดให้สมาชิกแต่ละคนสามารถซื้อคืนหุ้น หรือชำระคืนเงินทุนภายในช่วงเวลาที่กำหนด แต่ในทางตรงกันข้ามในกรณีของสหกรณ์ สมาชิกของสหกรณ์จะถูกกำหนดให้ดำเนินกิจการกับสหกรณ์ในช่วงเวลาที่ยาวนาน³²

แม้ว่าการประกอบธุรกิจส่วนมากมักจะนิยมจัดตั้งในรูปแบบของบริษัท (Corporate) ก็ตาม แต่รูปแบบของความเป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจประเภทอื่นก็ยังคงเป็นส่วนสำคัญ ในอุตสาหกรรมของประเทศต่างๆ องค์กรธุรกิจหลายองค์กรเป็นเจ้าของโดยผู้บริโภครวม ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะแต่ผู้บริโภคของสหกรณ์ขายปลีก แต่รวมถึงธุรกิจที่เป็นเจ้าของโดยผู้ขายส่ง และสหกรณ์ผู้จัดหาวัตถุดิบ และรวมทั้งสหกรณ์ที่ประกอบกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะ บริษัทประกันภัยหนาวและสหกรณ์เพื่อที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตาม องค์กรธุรกิจ อาจจะเป็นเจ้าของโดยบุคคลผู้ซึ่งจัดหาปัจจัยการผลิตบางอย่างนอกจากเงินทุนให้แก่องค์กรธุรกิจ หรือเป็นเจ้าของโดยพนักงานขององค์กรธุรกิจ อย่างไรก็ตาม องค์กรธุรกิจที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาผลกำไรมักจะไม่มีการมีผู้ที่เป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจนั้น ตัวอย่างเช่น มูลนิธิ หรือสมาคม เป็นต้น³³

ทั้งนี้ ตามแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นเจ้าของทุน (Capital ownership) ของ Louis Kelso ซึ่งเป็นนักกฎหมายและนักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมัน ได้ให้เหตุผลว่าหนทางเดียวที่จะพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้ คือ การกระจายการถือกรรมสิทธิ์ในหุ้นให้แพร่หลายออกไป โดยกล่าวว่า การรวมศูนย์แห่งความมั่งคั่ง (Concentrate of Wealth)³⁴ ในระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา เกิดจากการที่ทรัพย์สินที่ใช้ในการผลิตสินค้า (เช่น เครื่องจักร หรือเทคโนโลยีต่างๆ) นี้ มีบุคคลเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่เป็นเจ้าของ ทั้งนี้จากการศึกษาของคณะกรรมการร่วมระหว่าง สภาคองเกรส (Congress) และ Federal Reserve and General Accounting Office ได้ยืนยันว่าเกือบ ร้อยละ 50 ของหุ้นของบริษัทในสหรัฐอเมริกานั้น มีผู้ถือหุ้นคิดเป็นเพียงร้อยละ 1 ของจำนวนประชากรทั้งหมด โดยเขาได้เน้นให้เห็นความสำคัญของการให้คนส่วนใหญ่ซึ่งในในปัจจุบัน ไม่ได้เป็น

³² จีระจิตร์ ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 39.

³³ จีระจิตร์ ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 40.

³⁴ จีระจิตร์ ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 40.

เจ้าของหุ้นแต่อย่างใดได้มีโอกาสเป็นเจ้าของหุ้นในบริษัท และโดยวิธีการนี้เท่านั้นที่จะทำให้คนงานสามารถมีแหล่งรายได้อื่นนอกจากค่าตอบแทนจากการทำงาน ซึ่งจากแนวความคิดนี้เองได้ก่อให้เกิดกองทุนเพื่อกรรมสิทธิ์ในหุ้น (Employee Stock Ownership Plan: ESOP) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของของเครื่องมือสำหรับอำนวยความสะดวกและลดความเสี่ยงที่เกิดกับบรรดาลูกจ้าง โดยมีลักษณะเป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นโดยเงินสมทบ (Contribution) ของฝ่ายบริษัทนายจ้าง เพื่อนำเงินดังกล่าวมาซื้อหุ้นของบริษัทนายจ้างเข้า ESOP เพื่อประโยชน์ของลูกจ้างทุกคนเมื่อลูกจ้างต้องออกจากงาน ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดๆ ซึ่งบริษัทนายจ้างอาจจะเลือกจ่ายเงินสมทบในรูปของหุ้นก็ได้ โดยหุ้นที่ ESOP ซื้อมาจากบริษัทนายจ้างนี้จะนำมาจัดสรรให้แก่ลูกจ้างแต่ละคนตามสูตรที่กำหนด เมื่อครบระยะเวลาที่ระบุไว้โดยลูกจ้างอาจกำหนดให้บุคคลภายนอกเป็นผู้รับประโยชน์ในหุ้นเหล่านี้ก็ได้ การจัดตั้ง ESOP นี้ นอกจากจะเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ลูกจ้างของบริษัทแล้วยังเป็นเครื่องมือทางการเงินอย่างหนึ่งของบริษัทนายจ้างที่ใช้เพื่อระดมทุนมาใช้ในการขยายกิจการของบริษัท รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจให้แก่ลูกจ้างของบริษัท โดยการให้มีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของบริษัทอีกด้วย³⁵

ดังนั้น จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าความเป็นเจ้าของไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่เป็นเจ้าของเงินทุนเท่านั้น ผู้ที่เป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจอาจจะเป็นบุคคลอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ หรืออาจจะเป็นบุคคลที่ให้ยืมเงินทุนแก่องค์กรธุรกิจ ได้แก่การออกหุ้นกู้ ซึ่งเงินที่บริษัทชำระเป็นค่าหุ้น ถือว่าเป็นเงินที่บริษัทกู้โดยจะได้รับคืนเมื่อครบกำหนด พร้อมทั้งดอกเบี้ยอย่างไรก็ตาม ตามทฤษฎีขององค์กรธุรกิจสมัยใหม่ที่ถือตามหลักการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของและการจัดการบริษัท ซึ่งนำไปสู่ปัญหาอันเกิดจากตัวแทน (Agency Problem) ซึ่งเกิดจากการที่กรรมการหรือผู้บริหารบริษัทมักจะไม่มีส่วนได้เสียในการดำเนินงานของบริษัท จึงไม่มีแรงจูงใจ (Incentive) ในการดำเนินงานบริษัทอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ผลกำไรสูงสุด หรือในบางกรณีก็มีการแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองโดยมิชอบ ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีการศึกษา แนวความคิดในการให้กรรมการผู้บริหาร หรือพนักงานของบริษัทมีส่วนได้เสียในผลการดำเนินงานของบริษัท โดยแบ่งสัดส่วนการถือหุ้นบางส่วนได้เสียแก่บุคคลดังกล่าวเพื่อเป็นสิ่งจูงใจอันจะทำให้การดำเนินงานของบริษัทมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นนั่นเอง

³⁵ ศุภชัย อรุณธรรมสกุล. (2536). *กองทุนเพื่อกรรมสิทธิ์ในหุ้นโดยลูกจ้าง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชา นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 6.

2.3.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวการตัวแทน

1) ความเป็น “ผู้แทน” และ “ตัวแทน” ของนิติบุคคล

ในการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวการตัวแทนของนิติบุคคลนั้น สิ่งแรกที่ต้องทำความเข้าใจเบื้องต้น คือ ความแตกต่างระหว่างความเป็น “ผู้แทน” และ “ตัวแทน” ของนิติบุคคล ทั้งนี้ ตามแนวความคิดที่ว่านิติบุคคลเป็นสิ่งที่สมมติขึ้นตามกฎหมาย การแสดงออกของนิติบุคคลจึงย่อมต้องแสดงออกโดยบุคคลธรรมดา ซึ่งแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม คือ 1) คณะกรรมการบริษัท หรือผู้ถือหุ้นในที่ประชุมใหญ่ หรือ 2) พนักงานระดับบริหารตัวแทน หรือลูกจ้างของบริษัท

คำว่า “ผู้แทน” และ “ตัวแทน” ของนิติบุคคลนั้นมีความหมาย และผลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ “ผู้แทน” คือ บุคคลผู้แสดงเจตนาและกระทำการใดๆ แทนนิติบุคคลภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นๆ ดังกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง และผลแห่งการปฏิบัติหน้าที่นั้นย่อมผูกพันนิติบุคคล ผู้แทนไม่ต้องรับผิดชอบส่วนตัว นอกจากนี้การดำเนินกิจการ ของนิติบุคคลนั้นหาจำเป็นต้องแสดงเจตนาโดยผู้แทนของนิติบุคคลเสมอไป ผู้แทนของนิติบุคคลอาจแต่งตั้ง “ตัวแทน” เพื่อกระทำนิติกรรมต่างๆ แทนผู้แทนก็ได้ หรือมิฉะนั้นนิติบุคคลอาจถือเอาประโยชน์และต้องรับผิดชอบจากการกระทำโดยทางตัวแทนก็ได้³⁶

ตามแนวความคิดของระบบคอมมอนลอว์นั้น ถือว่าผู้กระทำการแทนนิติบุคคลนั้น คือ “ตัวแทน” (Agent) ของนิติบุคคลนั้น เพราะมองว่าการก่อตั้งนิติบุคคลเป็นการสร้างสภาพบุคคลใหม่ แยกต่างหากจากบุคคลธรรมดา และแยกต่างหากจากผู้กระทำแทน นิติบุคคลมีสภาพบุคคลของตนเอง ส่วนผู้กระทำการแทนก็มีสภาพบุคคลของตนเองเช่นกัน ดังนั้น ผู้กระทำการแทนนิติบุคคลนั้นจึงได้แก่ตัวแทนของนิติบุคคลนั้น ส่วนในระบบซีวิลลอว์ ถือว่าผู้กระทำการแทนนิติบุคคลนั้น คือ “ผู้แทน” (Representative) แม้ผู้แทนจะมีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากนิติบุคคล แต่ผู้แทนก็ทำหน้าที่เป็นเสมือนหนึ่งเป็นอวัยวะ (Organ) เป็นสมอง เป็นมือเป็นเท้า เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิติบุคคลนั้น เมื่อผู้แทนนิติบุคคลทำนิติกรรมใดๆ กับบุคคลภายนอก นิติบุคคลนั้นจึงไม่อาจจะอ้างว่า ผู้แทนนิติบุคคลนั้นกระทำการไปโดยปราศจากอำนาจ นิติบุคคลย่อมต้องรับผิดชอบผูกพันในนิติกรรมนั้นเสมอ ซึ่งหลักการนี้ เรียกว่า ทฤษฎีองค์ภาพพ (The Organic Theory)³⁷

³⁶ ประสิทธิ์ โงวิโลกุล. (2543). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 102.

³⁷ โสภณ รัตนกร และเกริก วณิกกุล. (2534). วิวัฒนาการในหลักกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำนอกขอบวัตถุประสงค์ที่ประสงค์ของนิติบุคคล. รวบรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 64 ปี ศาสตราจารย์สัญญาธรรมศักดิ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 134.

ในกฎหมายของประเทศอังกฤษ ถือว่ากรรมการเป็นตัวแทน (Agent) ของบริษัท บริษัทย่อมผูกพันในกิจการที่ตัวแทนกระทำภายในอำนาจหน้าที่ของตัวแทนในนามของบริษัท บริษัทต้องรับผิดชอบในการกระทำละเมิดและความรับผิดทางอาญาที่ตัวแทนได้กระทำภายในขอบเขตของการจ้างงาน หรือภายในขอบอำนาจหน้าที่หลักการนี้เป็นหลักการของบริษัทซึ่งถือว่าบริษัทเป็นบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้นและกรรมการ³⁸

ในกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ถือว่ากรรมการเป็นตัวแทน (Agent) และยังมีฐานะเป็นทรัพย์สินของบริษัท โดยถือว่ากรรมการเป็นตัวแทนของบริษัทในส่วนของกิจการ และถือเป็นทรัพย์สินในส่วนของ การดูแลทรัพย์สินของบริษัท อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งกรรมการบริษัทไม่ถือว่าเป็นตัวแทนของบริษัท เพราะกรรมการกระทำการในนามของบริษัท และไม่มีกรรมการคนใดเพียงคนเดียวที่สามารถกระทำการในฐานะเป็นตัวแทนเพื่อให้มีผลผูกพันบริษัท เนื่องจากกรรมการต้องดำเนินการเป็นกลุ่มร่วมกันควบคุมดูแลบริษัท ด้วยเหตุนี้ ถ้าพิจารณาตามหลักกฎหมายตัวแทนแล้ว จึงเห็นว่าไม่มีตัวแทนคนใดที่สามารถมาควบคุมตัวการได้ เพราะตัวแทนต้องรับคำสั่งจากตัวการ และทำหน้าที่ตัวแทนตามที่ได้รับมอบหมายจากตัวการนอกจากนี้บ่อยครั้งที่กรรมการมิได้มีลักษณะอย่างทรัพย์สินเสียทีเดียว เพราะกรรมการนั้นปฏิบัติหน้าที่โดยได้รับความไว้วางใจจากบริษัท และมีหน้าที่ควบคุมกิจการบริษัท ซึ่งแตกต่างจากทรัพย์สิน กล่าวคือ ทรัพย์สินมิได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินเพื่อการใช้งานและประโยชน์ของบุคคลอื่น³⁹

ส่วนในกฎหมายไทย ถือว่ากรรมการเป็น “ผู้แทน” ของนิติบุคคลตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 บัญญัติว่า “นิติบุคคลต้องมีผู้แทนคนหนึ่งหรือหลายคน ทั้งนี้ตามที่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งจะกำหนดไว้ ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคล” และมาตรา 77 บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยตัวแทนแห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับแก่ความเกี่ยวพันระหว่างนิติบุคคล กับผู้แทนของนิติบุคคล และระหว่างนิติบุคคลหรือผู้แทนของนิติบุคคลกับบุคคลภายนอกโดยอนุโลม” ซึ่งคำว่าผู้แทนตามมาตรา 77 หมายความว่า กรรมการผู้มีอำนาจลงนามลงชื่อผูกพันบริษัท การที่มาตรา 77 ใช้คำว่า “ผู้แทน” เนื่องจากกรรมการที่ถือเป็นผู้แทนนิติบุคคลนั้นย่อมมีหน้าที่ปฏิบัติงานในนามของบริษัทภายในขอบอำนาจของตน และภายใต้ขอบวัตถุประสงค์ของบริษัท เว้นแต่จะมีข้อบังคับจำกัดอำนาจไว้ ทั้งนี้ ความเป็นผู้แทนนั้นเกิดขึ้น โดยบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งแตกต่างกับตัวแทนที่อาจเกิดขึ้นได้สองทาง คือ เกิดจากข้อตกลงในสัญญา และเกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย ทั้งนี้กรรมการบริษัทกระทำการ โดยไม่ได้รับมอบอำนาจจากบริษัท อย่างเช่น กรณีตัวการมอบอำนาจหรือมีคำสั่ง

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

³⁹ โสภณ รัตนกร และเกริก วณิกกุล. อ่างแล้ว. เจริญธรรมที่ 37. หน้า 138.

ให้ตัวแทนกระทำการ ดังนั้น ผู้แทนจึงไม่ใช่ตัวแทนนิติบุคคล เพียงแต่กิจการที่กรรมการซึ่งเป็นผู้แทน ทำแทนนิติบุคคลนั้นมีสภาพเหมือนตัวการตัวแทน กรรมการจึงกลายเป็นตัวแทน และบริษัท กลายเป็นตัวการ ดังนั้นกรรมการย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะตัวแทนต่อบริษัทที่เป็นตัวการ กรรมการบริษัทจึงมีสองฐานะ คือ เป็นผู้แทนนิติบุคคล และเป็นเสมือนตัวแทนบริษัท⁴⁰

2) ลักษณะทั่วไปของทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวการตัวแทน (Principal-Agent Relationship)

ในระยะเริ่มแรกทฤษฎีตัวการ-ตัวแทน (Principal-Agent Theory) เป็นการโต้แย้งในเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือหุ้นกับผู้จัดการ ตามแนวความคิดของ Berle and Means ความเป็นเจ้าขององค์กรธุรกิจจะต้องแยกต่างหากจากการจัดการ (Separation of ownership and control) ทฤษฎีการจัดการ (Managerialist theory) ได้สร้างรูปแบบขององค์กรธุรกิจเพื่อวัตถุประสงค์สูงสุดในการจัดการภายใต้การบังคับของผลกำไรมีความเชื่อว่าวัตถุประสงค์ของการจัดการเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เช่นเดียวกับการขยายขนาดขององค์กร โดยเห็นว่า การขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของ และผู้จัดการองค์กรธุรกิจเป็นหนึ่งในตัวอย่างของสิ่งจูงใจ หรือผลประโยชน์ระหว่างตัวการตัวแทนซึ่งเกิดขึ้นในบริบทขององค์กรธุรกิจ⁴¹

ปัญหาที่เกิดจากการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของออกจากการควบคุมบริหารบริษัท เกิดขึ้นเมื่อมีการก่อกำเนิดของบริษัทมหาชนจำกัดในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งการแบ่งแยกมีเหตุผลเนื่องมาจากความแตกต่างกันในความสามารถของผู้ถือหุ้น และผู้จัดการหรือกรรมการของบริษัท กล่าวคือ นักลงทุนผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการจัดหาเงินทุนให้แก่บริษัท ในขณะที่ผู้จัดการ หรือกรรมการของบริษัทที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษในการใช้เงินทูลนั้นเพื่อบริหารงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่บริษัท การแบ่งแยกความเป็นเจ้าของออกจากการจัดการเป็นการสร้างผู้บริหาร มีอาชีพที่มีความรู้จริงในการดำเนินธุรกิจนั้นๆ อันทำให้บริษัทธุรกิจทั่วโลกขยายตัวอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความแตกต่างทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือหุ้นที่เป็นเจ้าของบริษัท และผู้จัดการหรือกรรมการของบริษัท กล่าวคือ ผู้บริหารได้รับผลตอบแทนเป็นเงินเดือนซึ่งเป็นผลตอบแทนที่ไม่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานของบริษัท ในขณะที่ผู้ถือหุ้นหรือส่วนของเจ้าของได้รับผลตอบแทนที่ขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงานของบริษัทโดยตรง และจำกัดความรับผิดชอบในกรณีบริษัทขาดทุน โดยต่างฝ่ายก็ต่างต้องการทำให้เป็นไปตามผลประโยชน์ของตนเอง ผู้บริหารจะ

⁴⁰ จริยาพร คำนศิริ. (2544). *การนำกฎหมายตัวแทนมาใช้บังคับในความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทกรรมการ บริษัท และบุคคลภายนอก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 95.

⁴¹ Nicolai J. Foss.. *supra*. p. 633. อ้างถึงใน จริยาพร คำนศิริ. อ้างแล้ว. เชิงบรรณที่ 40. หน้า 38.

ได้รับความพึงพอใจมากยิ่งขึ้นเมื่อหลีกเลี่ยงงานได้ แต่กลับทำให้เกิดการเสียประโยชน์ต่อผู้ถือหุ้น⁴² จึงทำให้บริษัทต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของ และกรรมการ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานของบริษัท ซึ่งปัญหานี้ส่งผลให้เกิดต้นทุนที่เกิดจากความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของ และตัวแทนในการดำเนินงานของบริษัท (Agency Cost) และก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างตัวการตัวแทน ที่เรียกว่า Agency Problem ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อผู้จัดการซึ่งเป็นตัวแทน (Agent) ของบริษัท กระทำการอันก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อตนเองมากกว่าที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อบริษัท ซึ่งเป็นตัวการ (Principal) ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะส่งผลเสียต่อความมั่นคงของบริษัทธุรกิจ และกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1970 ได้เกิดการพัฒนาทฤษฎีตัวการตัวแทนอย่างเป็นทางการขึ้น ทฤษฎีตัวการตัวแทนเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวการและตัวแทน ผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญพิเศษในการทำงาน ข้อสันนิษฐานพื้นฐาน คือ ความอสมมาตรของข้อมูล (Asymmetric Information) ระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของซึ่งเป็นตัวการ และผู้จัดการซึ่งเป็นตัวแทน ทำให้ตัวการไม่สามารถควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของตัวแทนได้โดยตรง หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่เป็นตัวแทนจะรู้ถึงลักษณะบางประการของสถานการณ์บางอย่างที่ตัวการไม่สามารถรับรู้ได้ หรือที่เรียกว่าการดำเนินงานในรูปแบบ “Hidden action” และ “Hidden information”⁴³ โดยตัวการ อาจจะได้รับรู้ผลการดำเนินงานของบริษัทได้โดยการสังเกตจากผลลัพธ์ (เช่น กำไร) ในท้ายที่สุด เท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากโครงสร้างเงินทุนของบริษัทแบ่งออกเป็นส่วนของเจ้าของ และส่วนของหุ้น โดยในส่วนของเจ้าของเมื่อพิจารณาสัดส่วนของโครงสร้างของการถือหุ้นของส่วนของเจ้าของแล้ว สามารถแบ่ง ออกเป็น 1) ส่วนของเจ้าของที่มีส่วนในการบริหารงานของบริษัท (Controlling Shareholders) และ 2) ส่วนของเจ้าของที่ไม่มีส่วนในการบริหารงานของบริษัท (Controlled Shareholder) ซึ่งลักษณะโครงสร้างการถือหุ้นที่แตกต่างกันมีส่วนทำให้ผลการดำเนินงานของบริษัท มีความแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากการที่มีผลประโยชน์ที่ไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ผู้บริหารจะให้ความสนใจกับการดำเนินงาน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้บริหารเองมากกว่า การทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่บริษัท จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่าง

⁴² พัดชา สิตสุวรรณ. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างผู้ถือหุ้น และผลตอบแทนของหลักทรัพย์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการเงิน ภาควิชาการธนาคารและการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 6.

⁴³ Roger Clarke and Tony McGuinness. (1987). *The Economics of the Firm*. Oxford: Basil Blackwell. pp.8-10. อ้างถึงใน พัดชา สิตสุวรรณ. อ้างแล้ว. เชิงอรรถที่ 42. หน้า 8.

บริษัทซึ่งมีฐานะเสมือนเป็นตัวการ (Principal) และผู้บริหารหรือกรรมการของบริษัทซึ่งมีฐานะเสมือนเป็นตัวแทน (Agent)

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างตัวการตัวแทน คือ การที่ตัวการไม่รู้หรือไม่เข้าใจในตัวแทนอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ถือหุ้นไม่สามารถเข้าไปดูแลในรายละเอียดการทำงานของผู้บริหารหรือกรรมการได้ ผลจากการมีความอสมมาตรของข้อมูลเกิดขึ้นย่อมทำให้เกิดปัญหา การเลือกที่ผิด หรือการเลือกในสิ่งที่ไม่ดีแทนที่จะเลือกในสิ่งที่ดีและการกระทำที่ผิดไปจากมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับ (Moral Hazard) ซึ่งปัญหา Moral Hazard เกิดขึ้นเมื่อผู้จัดการซึ่งครอบครองหุ้นส่วนน้อยของบริษัท แบ่งแยกการควบคุมบริหารบริษัทออกจากผู้ถือหุ้นซึ่งครอบครองเป็นส่วนใหญ่ของบริษัทเนื่องจากผู้จัดการซึ่งมีส่วนได้เสียในผลกำไรของบริษัทจำนวนน้อยไม่มีแรงจูงใจที่จะทำผลประโยชน์ให้แก่บริษัท แต่กลับมีความต้องการสร้างผลประโยชน์ให้แก่ตนเองมากกว่า ซึ่งแตกต่างกับผู้ถือหุ้นซึ่งมีส่วนได้เสียในบริษัทจำนวนมาก จึงต้องการให้ผลการดำเนินงานของบริษัทประสบความสำเร็จ และมีกำไร ผู้ถือหุ้นจึงต้องการให้ผู้จัดการหรือกรรมการที่ตนจ้างมาดำเนินงานของบริษัทอย่างมีประสิทธิภาพ⁴⁴ แต่อย่างไรก็ดี ผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ขาดความเชี่ยวชาญในการบริหารงาน ประกอบกับไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะรับรู้ว่าผู้จัดการหรือกรรมการที่ตนจ้างมานั้นบริหารงานของบริษัทอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด และปฏิบัติหน้าที่แห่งความซื่อสัตย์สุจริต (Fiduciary duty) มากน้อยแค่ไหน จึงมีความเป็นไปได้ที่ผู้จัดการหรือกรรมการจะบริหารงานเพื่อผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าที่จะบริหารงานอย่างเหมาะสมและเป็นไปตามความต้องการของผู้ถือหุ้น⁴⁵

ปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างตัวการตัวแทนอาจจะเป็นความขัดแย้งระหว่างส่วนของผู้ถือหุ้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการบริหาร และส่วนของผู้บริหาร (Managerial Agency or Managerialism)⁴⁶ หรือความขัดแย้งระหว่างส่วนของผู้ถือหุ้น และส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt Agency)⁴⁷

⁴⁴ ณัฐ รัตติธรรม. (2541). *ผลกระทบของกลไกควบคุมการดำเนินงานของผู้บริหารต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงิน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 7.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

⁴⁶ ความขัดแย้งระหว่างส่วนของผู้ถือหุ้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการบริหาร และส่วนของผู้บริหารเป็นปัญหา ที่เกิดจากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางด้านข้อมูล (Asymmetric Information) ประกอบกับปัญหา Moral Hazard ที่ทำให้ผู้บริหารดำเนินงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าประโยชน์ของผู้ถือหุ้น.

⁴⁷ Jensen, Michael and William H. Mecking. (1976). "Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Cost and Ownership Structure". *Journal of Finance Economics*, pp.305-360. อ้างถึงใน ณัฐ รัตติธรรม. อ้างแล้ว. *เชิงอรรถที่ 44*. หน้า 10.

ก็ได้ อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวอาจจะทำได้โดยการที่ผู้ถือหุ้นต้องพยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารโดยผ่านทางเครื่องมือควบคุมการทำงาน (Control Mechanism) ซึ่งสามารถทำได้ 2 รูปแบบ คือ การตรวจสอบ (Monitoring)⁴⁸ และการให้รางวัลเป็นการจูงใจในการทำงาน (Incentive)⁴⁹ นอกจากนี้ ยังมีการควบคุมโดยตลาดทุนซึ่งสามารถทำได้ 2 แนวทาง ได้แก่ การครอบงำกิจการ (Take Over) และการล้มละลาย (Bankruptcy) เป็นต้น

2.4 หลักการพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินกิจการขององค์กรธุรกิจ

2.4.1 หลักการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้น

การจำกัดความรับผิดของนิติบุคคลเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายบริษัทตามแนวความคิดที่ถือว่าบริษัทมีสภาพนิติบุคคลแยกออกจากผู้ถือหุ้น⁵⁰ โดยกำหนดให้ผู้ถือหุ้นมีความรับผิดจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนได้ลงทุนไปเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ความรับผิดนั้นก็ มิได้จำกัดโดยเด็ดขาด ในบางกรณีศาลก็ตัดสินให้เจ้าหนี้มองผ่านตัวตนของความเป็นบริษัทตามหลักการที่เรียกว่า “หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล” (Piercing the corporate veil) ของบริษัท ซึ่งทำให้ผู้ถือหุ้นของบริษัทต้องรับผิดในหนี้ของบริษัทตามที่เจ้าหนี้เรียกร้อง หากผู้ถือหุ้นของบริษัทใช้สภาพความเป็นนิติบุคคลของบริษัทมาใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบเพื่อตนเอง

หลักการจำกัดความรับผิดของนิติบุคคล เป็นหลักการที่นำมาใช้เพื่อกำหนดให้ความรับผิดของบริษัทจำกัด เนื่องด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าบริษัทเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนจริง อย่างเช่น บุคคลธรรมดา บริษัทเป็นเพียงชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมสัญญาที่ซับซ้อนระหว่างผู้จัดการ พนักงาน และผู้ที่เป็นเจ้าของเงินทุนเท่านั้น หลักการจำกัดความรับผิดทำให้ผู้ลงทุน หรือผู้ถือหุ้นของบริษัท รับผิดในหนี้สินจากการดำเนินงานของบริษัทเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ได้ลงทุนในบริษัทเท่านั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความเสี่ยงของผู้ถือหุ้นของบริษัทจำกัดเพียง ไม่เกินจำนวนเงินที่ผู้ถือหุ้นนั้นได้ลงทุนเท่านั้น ทั้งนี้ ผู้จัดการ และพนักงานของบริษัทไม่จำเป็นต้องรับผิดในหนี้ของบริษัท หากบุคคลดังกล่าวไม่ได้ร่วมลงทุนเพื่อการดำเนินงานของบริษัท⁵¹

⁴⁸ พัดชา สิตสุวรรณ. อ่างแก้ว. เชิงอรรถที่ 42. หน้า 2.

⁴⁹ พัดชา สิตสุวรรณ. อ่างแก้ว. เชิงอรรถที่ 42. หน้า 2.

⁵⁰ Phillip I. Blumberg. (1993). *The Multinational Challenge to Corporate Law; The Search for a New Corporate Personality*. Oxford: Oxford University Press. p. 121. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ่างแก้ว. เชิงอรรถที่ 19. หน้า 42.

⁵¹ Frank H. Easterbrook and Daniel R. Fischel. (1985). “Limited Liability and the Corporation”. *Journal Articles*, University of Chicago Law School, p. 93. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ่างแก้ว. เชิงอรรถที่ 19. หน้า 43.

Henry Manne ได้โต้แย้งว่าบริษัทสาธารณะ (Public held corporation) สมัยใหม่ซึ่งประกอบด้วยผู้ถือหุ้นจำนวนน้อยไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากปราศจากหลักการจำกัดความรับผิดชอบเนื่องจากการถือหุ้น คือ การแบกรับความเสี่ยงอันเกิดจากการดำเนินงานของบริษัท ดังนั้นเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงดังกล่าว ผู้ถือหุ้นจะต้องลดจำนวนหุ้นของบริษัทที่ตนถือให้น้อยลงและเข้าไปตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัทที่เหลืออย่างใกล้ชิดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวความคิดของ Marine มีอิทธิพลอย่างมาก แต่ก็ยังเป็นแนวความคิดที่ไม่สามารถอธิบายได้อย่างสมบูรณ์ การจำกัดความรับผิดชอบไม่ได้ทำให้สิ้นสุดซึ่งความเสี่ยงจากความล้มเหลวของการดำเนินงานของบริษัท หากแต่เป็นการผลักภาระความเสี่ยงดังกล่าวไปยังเจ้าหน้าที่ของบริษัท ซึ่งเจ้าหน้าที่มีทางเลือกที่จะหลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากการให้บริษัทกู้ยืมเงิน โดยอาจจะลงทุนโดยการซื้อพันธบัตรรัฐบาล หรือการลงทุนในหลักทรัพย์อื่นๆ ที่ไม่มีความเสี่ยง เว้นแต่เจ้าหน้าที่จะต้องการผลตอบแทนจากการลงทุนเพิ่มมากขึ้น⁵²

ในบริษัทขนาดใหญ่ ตัวอย่างเช่น บริษัทสาธารณะ (Public Held Corporation) ซึ่งเป็นบริษัทที่ต้องการเทคโนโลยีเพื่อการผลิตอันเป็นการเชื่อมโยงระหว่างความเชี่ยวชาญพิเศษของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของบริษัท และเงินทุนขนาดใหญ่ มักจะเป็นบริษัทที่มีการแบ่งแยกระหว่างหน้าที่ในการดำเนินงาน และในส่วนของความเป็นเจ้าของบริษัท ซึ่งต้องแบกรับความเสี่ยงจากการดำเนินงานของบริษัทออกจากกัน เนื่องจากผู้ลงทุนไม่มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินงาน ในขณะที่ผู้บริหารหรือผู้จัดการไม่มีเงินทุนเพื่อลงทุนในบริษัท ทั้งนี้ผู้ลงทุนในบริษัทมีอิสระในการกระจายการลงทุนของตนในบริษัทต่างๆ เพื่อกระจายความเสี่ยงที่อาจเกิดจากความล้มเหลวของการดำเนินงานของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของและการจัดการทำให้เกิดต้นทุนอันเกิดจากความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของและผู้ที่มีหน้าที่ดำเนินงานของบริษัท ที่เรียกว่า Agency Cost ดังนั้น จึงเกิดความต้องการของบริษัทในการแสวงหาเครื่องมือเพื่อใช้ในการตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริษัทขนาดใหญ่ที่มีผู้ถือหุ้นจำนวนมาก มักจะต้องแบกรับภาระต้นทุนดังกล่าวมากกว่าบริษัทขนาดเล็กที่มีผู้ถือหุ้นจำนวนน้อย การจำกัดความรับผิดชอบจึงกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งในการช่วยลด Agency Cost กล่าวคือ การจำกัดความรับผิดชอบทำให้ลดความต้องการในการตรวจสอบความเสี่ยงของผู้ถือหุ้นที่อาจได้รับจากผลการดำเนินงานของบริษัทขึ้นอยู่กับการดำเนินงานของผู้บริหารบริษัท ดังนั้น ผู้ถือหุ้นต้องแบกรับความเสี่ยงมาก ผู้ถือหุ้นเหล่านั้นก็จะมีความต้องการตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัทอย่างใกล้ชิด แต่เนื่องจากผู้ถือหุ้นมักจะกระจายการลงทุนโดยซื้อหุ้นบางส่วนของหลายบริษัท ซึ่งความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ผู้ถือหุ้น

⁵² จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 43.

ถือในแต่ละบริษัท เท่านั้น จึงทำให้ผู้ถือหุ้น ไม่มีแรงจูงใจในการตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัท การจำกัดความรับผิดจึงมีส่วนทำให้ผู้ถือหุ้นมีการกระจายการลงทุน แต่ไม่ต้องการเข้ามาตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัท เนื่องจากหากผู้ถือหุ้นถือหุ้นในแต่ละบริษัทจำนวนน้อยความเสี่ยงที่อาจได้รับจากการดำเนินงานของบริษัทก็ย่อมน้อยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารบางคนก็มีความพยายามในการแสวงหาหนทางที่จะเสนอการรับประกันให้แก่ผู้ถือหุ้นในการดำเนินงานของตนเอง โดยที่ผู้ถือหุ้นไม่ต้องเข้ามาตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัทโดยตรง⁵³

นอกจากนี้ การจำกัดความรับผิดทำให้ต้นทุนในการตรวจสอบผู้ถือหุ้นคนอื่นลดน้อยลง กล่าวคือ หากผู้ถือหุ้นนำทรัพย์สินมารวมกันแล้วจัดตั้งบริษัทเพื่อดำเนินธุรกิจ โดยปราศจากการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นแต่ละคน ทรัพย์สินที่นำมาวมกันนั้นจึงเปรียบเสมือนเป็นทรัพย์สินรวมของผู้ถือหุ้น ทรัพย์สินของผู้ถือหุ้นคนหนึ่งคนใดอาจถูกบังคับชำระหนี้ของบริษัทได้ ผู้ถือหุ้นที่เหลือจึงมีความต้องการในการเข้ามาตรวจสอบการกระทำของผู้ถือหุ้นคนอื่น เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ถือหุ้นคนอื่นจะไม่โอนทรัพย์สินให้แก่ผู้อื่น หรือขายทรัพย์สินให้แก่ผู้อื่นในราคาที่ต่ำกว่าความเป็นจริง การจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นทำให้ต้นทุนส่วนนี้ลดน้อยลง เนื่องจากเมื่อผู้ถือหุ้นแต่ละคนเชื่อมั่นว่าความเสี่ยงของตนเองจะจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนทุนที่ตนได้ลงไปเท่านั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องตรวจสอบการกระทำของผู้ถือหุ้นคนอื่น

ในกรณีของกลุ่มบริษัท (Corporate Group) หรือบริษัทในเครือ (Affiliated) Phillip I. Blumberg ได้โต้แย้งการใช้หลักการจำกัดความรับผิด โดยโต้แย้งในส่วนของความรับผิดของบริษัท (Enterprise Liability) ตามแนวความคิดของ Blumberg มองว่า สมาชิกทั้งหมดของกลุ่มบริษัท จะต้องได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่เป็นนิติบุคคลเดียวกัน (One legal entity) ในรูปแบบของบริษัท ขนาดใหญ่ที่จะต้องรับผิดในหนี้ของสมาชิกของกลุ่ม Blumberg เห็นว่าการจำกัดความรับผิดสนับสนุนให้บริษัทมีการจัดการที่มีความเสี่ยงซึ่งในกรณีของกลุ่มบริษัทในเครือ (Conglomerate) อาจจะมีการลงทุนในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของกลุ่ม ดังนั้น จึงเห็นว่าไม่ควรอนุญาตให้มีการนำหลักการจำกัดความรับผิดมาใช้ในกรณีของบริษัทในเครือเมื่อบริษัทมีการลงทุนที่เพิ่มขึ้นและทำให้เกิดการขยายในการลงทุนทั้งในแนวนอน (Horizontal) และในแนวตั้ง (Vertical)⁵⁴

2.4.2 หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล

หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลที่เรียกว่า Piercing the veil jurisprudence หรือ Lifting or Piercing the Corporate Veil หรือ Disregarding the Corporate Entity เป็นหลักการที่เกิดขึ้น

⁵³ จีรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เจริญธรรมที่ 19. หน้า 44.

⁵⁴ William J. Rands. (1999). "Domination of a Subsidiary by a parent". *Indiana Law Review*, p. 2. อ้างถึงใน จีรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เจริญธรรมที่ 19. หน้า 45.

เนื่องจากการที่มีผู้ใช้หลักกฎหมายในการจำกัดความรับผิดชอบของนิติบุคคล เพื่อแสวงหาประโยชน์อันมิชอบด้วยกฎหมายเพื่อตัวเอง หรือเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมายและความรับผิดชอบตามกฎหมาย ทำให้เจ้าหนี้หรือนุคคลอื่นได้รับความเสียหาย ทั้งนี้ศาลมักปรับใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลกับบริษัทจำกัดได้

การใช้หลักความเป็นนิติบุคคลเพื่อแสวงหาประโยชน์อันมิชอบด้วยกฎหมายอาจเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งบริษัทด้วยเงินทุนต่ำ โดยการกู้ยืมเงินระหว่างบริษัทแม่กับบริษัทลูก เพื่อหลีกเลี่ยงภาษีอากร หรือการที่บริษัทแม่ให้บริษัทในเครือของตนเป็นผู้จ้างแรงงานคนงาน เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดเรื่องค่าจ้างหรือค่าชดเชยต่อลูกจ้างของบริษัทตามกฎหมายแรงงาน เป็นต้น ซึ่งคำพิพากษาของศาลที่ตัดสินโดยปรับใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทมักจะถือว่าบริษัทเป็นเพียงตัวแทน (Agent) หรือตัวคนที่สอง (Alter ego) หรือเครื่องมือของผู้ถือหุ้นเท่านั้น โดยศาลมักจะพิจารณาถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานบริษัทของผู้ถือหุ้นหรือแต่งตั้งตัวแทนเพื่อบริหารงานบริษัทหรือหลอกลวงเจ้าหนี้ว่าตนมีทรัพย์สินมากกว่าที่เป็นอยู่⁵⁵

อย่างไรก็ตาม หลักการดังกล่าวมิได้นำมาใช้เฉพาะในกรณีที่ผู้ถือหุ้นเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น ในกฎหมายของสหรัฐอเมริกาได้นำหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลมาใช้ในการควบคุมการดำเนินงานของกลุ่มบริษัทด้วย ทั้งนี้ ในบางกรณีศาลได้ตัดสินคดีโดยใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลโดยนำหลักกฎหมายว่าด้วยตัวแทนมาบังคับใช้เพื่อให้บริษัทแม่รับผิดชอบในหนี้ของบริษัทลูก โดยผู้พิพากษา Cardozo ได้กล่าวว่า การครอบงำอย่างสมบูรณ์แบบ และการแทรกแซงการดำเนินงานเป็นหลักการทำไปของตัวแทน (Agency) บริษัทแม่ถือว่าเป็นตัวการ (Principal) ในขณะที่บริษัทลูกเป็นตัวแทน (Agent) หากบริษัทลูกกระทำการในฐานะเป็นตัวแทนของบริษัทแม่ บริษัทแม่จะต้องรับผิดชอบในการกระทำของบริษัทลูกภายใต้หลักการตัวแทนโดยไม่ได้ปรับใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัท ตัวอย่างเช่น ในคดี Walkovszky V. Carlton ศาลได้ตัดสินโดยบังคับใช้หลักตัวแทน โดยให้บริษัทแม่ต้องรับผิดชอบเมื่อบริษัทลูกดำเนินงานในฐานะเป็นตัวแทนของบริษัทแม่นอกจากนี้ในคดี Smith, Stone & Knight Ltd V. Birmingham Corporation ศาลก็ตัดสินโดยถือว่าบริษัทลูกเป็นตัวแทนของบริษัทแม่ และในคดี Firestone Tyre & Rubber Co. Ltd. V. Lewellin ศาลได้ตัดสินว่าบริษัทแม่ซึ่งจัดตั้งขึ้นในสหรัฐอเมริกาที่ดำเนินการ โดยผ่านบริษัทลูกที่บริษัทแม่เป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมดในประเทศอังกฤษย่อมต้องรับภาระภาษีในสหราชอาณาจักร ในลักษณะที่เป็นบริษัทของสหรัฐอเมริกาที่ดำเนินธุรกิจในสหราชอาณาจักร โดยผ่านบริษัทลูก⁵⁶

⁵⁵ Richard A. Posner. (1973). *Economic Analysis of Law* (2nd Edition). U.S.A: Little, Brown and Company. p. 407. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 47.

⁵⁶ จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 48.

แต่อย่างไรก็ดี ในบางกรณีศาลก็ตัดสินโดยไม่ใช่หลักการดังกล่าว เช่น ในคดี Copperweld Corp. V. Independence Tube CO. ซึ่งตัดสินในปี ค.ศ. 1988 ศาลได้พิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับการที่บริษัทแม่ (Parent Company) และบริษัทลูกที่บริษัทแม่เป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมด (Wholly Owned Subsidiary) สามารถร่วมกันกระทำการอันเป็นการจำกัดการแข่งขันทางการค้า ในคดีนี้ศาลได้ตัดสินโดยใช้หลักองค์กรธุรกิจ (Enterprise Principles) และปฏิเสธหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล โดยตัดสินว่า การร่วมกันกระทำการของบริษัทแม่ และบริษัทลูกที่บริษัทแม่เป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมดเป็นการกระทำของบริษัทเดียวกัน การร่วมกันกระทำการภายในกลุ่มเป็นไปได้ เนื่องจากบริษัทแม่มีวัตถุประสงค์เป็นหนึ่งเดียวกัน (Unity of Purpose) และมีเจตนาร่วมกัน (Common Design) กับบริษัทลูก⁵⁷

2.4.3 หลักการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของกับการจัดการ

ตามทฤษฎีว่าด้วยบริษัทของ Berle and Means (Berle and Means's Theory of the Corporation) อธิบายว่า กฎหมายบริษัท และกฎหมายหลักทรัพย์ได้วางหลักเกณฑ์เพื่อควบคุมการดำเนินงานของคณะกรรมการ และผู้จัดการของบริษัทมหาชนจำกัด ซึ่งเป็นบริษัทขนาดใหญ่ โดยกฎเกณฑ์ดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยกความเป็นเจ้าของโดยผู้ถือหุ้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของบริษัท (Passive shareholder) ออกจากการควบคุมการดำเนินงานของบริษัท (Control) โดยกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญ ภายใต้หลักการที่เรียกว่า “หลักการแบ่งแยกความเป็นเจ้าของ ออกจากการจัดการ” (Separation of Ownership and Control) ในปี ค.ศ. 1932 Berle and Means ได้ศึกษาถึงลักษณะของการควบคุมการดำเนินงานของบริษัทขนาดใหญ่ในสหรัฐอเมริกา พบว่า ส่วนใหญ่บริษัทดังกล่าวมีการควบคุมการดำเนินงานโดยผู้บริหารบริษัท โดยมีการกระจายความเป็นเจ้าของหุ้นอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ สัดส่วนของการถือหุ้นของผู้ถือหุ้นแต่ละคนเป็นเพียงการถือหุ้นส่วนน้อยของจำนวนหุ้นทั้งหมดของบริษัท ทั้งนี้เนื่องจากผู้ถือหุ้นต้องการกระจายความเสี่ยงจากการลงทุนของตนโดยการกระจายการถือหุ้นของบริษัทต่างๆ เพื่อลดความเสี่ยงหากบริษัทหนึ่งบริษัทใดที่ตนถือหุ้นอยู่ต้องประสบกับภาวะขาดทุน หรือล้มละลายโดยผลของการกระจายการถือหุ้นไปยังบริษัทต่างๆ ทำให้บริษัทมีผู้ถือหุ้นรายย่อยจำนวนมากและมีการมอบอำนาจในการจัดการให้แก่ผู้จัดการ ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ถือหุ้น หรือเป็นผู้ถือหุ้นข้างน้อยทั้งนี้ Berle and Means เห็นว่าผู้ถือหุ้นมีความคาดหวังว่าผู้บริหารบริษัทต้องดำเนินงานไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นมากที่สุด ภายใต้ความเสี่ยงที่เหมาะสม โดยพวกเขาไม่เห็นด้วยกับการที่จะถือว่าบริษัทจำกัดเป็นบริษัทตามทฤษฎีดั้งเดิมของ Adam Smith ที่ผู้บริหารบริษัทก็คือผู้ที่เป็นเจ้าของ บริษัทซึ่งเป็นลักษณะของบริษัทขนาดเล็ก ผู้ที่เป็นเจ้าของบริษัทขนาดเล็กมักจะถูกกระตุ้นใหม่ ความคาดหวังในผลกำไรสูงสุดจากการลงทุน

⁵⁷ Phillip I. Blumberg. *supra*. p. 101. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เจริญธรรมที่ 19. หน้า 48.

ในบริษัท และด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้ถือหุ้นในบริษัทขนาดเล็กดังกล่าวมีความพยายามที่จะใช้ความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานของบริษัทให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด⁵⁸

Berle and Means ได้เน้นว่าบริษัทสมัยใหม่มีความแตกต่างจากบริษัทในอดีตที่มีขนาดเล็ก และเป็นเจ้าของโดยปัจเจกชน ซึ่ง Adam Smith ได้อธิบายการขับเคลื่อนของผลกำไรของเอกชนในลักษณะเป็นกลไกของสังคม แต่ Berle and Means ได้แย้งว่ากลไกดังกล่าวไม่สามารถทำงานได้ในบริษัทขนาดใหญ่ เนื่องจากการแบ่งแยกทางผลประโยชน์ระหว่างการจัดการกับความเป็นเจ้าของ โดย Berle and Means เห็นว่าบริษัทสมัยใหม่มีความแตกต่างจากบริษัทในยุคของ Adam Smith กล่าวคือ บริษัทสมัยใหม่ดำเนินงานอยู่ภายใต้ตลาดที่ไม่มีการแข่งขัน หรือการแข่งขันที่ไม่สมบูรณ์ โดยการดำเนินธุรกิจมีการครอบงำโดยบริษัทขนาดใหญ่เพียงไม่กี่บริษัทเท่านั้น การเข้าสู่การแข่งขันโดยเอกชนเป็นไปได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นการประกอบการในรูปแบบของการรวมกลุ่มบริษัท (Corporate Groups) นอกจากนี้ พวกเขายังมีความเห็นว่าในบริษัทสมัยใหม่ผู้ถือหุ้นมีความสัมพันธ์กับบริษัทน้อยลง โดยผู้ถือหุ้นในบริษัทดังกล่าวยอมสละสิทธิในการจัดการบริษัทเพื่อผลประโยชน์ของตนเองให้แก่คณะกรรมการ หรือผู้บริหารบริษัท ซึ่งมักจะเป็นผู้ถือหุ้นส่วนน้อย หรือไม่มีส่วนการถือหุ้นในบริษัท ดังนั้น คณะกรรมการ หรือผู้บริหารบริษัทดังกล่าวจึงไม่มีส่วนได้เสียในการดำเนินงานของบริษัทมาก

มีผู้กล่าวว่า หลักการแบ่งแยกความเป็นเจ้าของและการจัดการ เกิดขึ้นเนื่องจากความล้มเหลวของการแบ่งแยกระหว่างองค์กรธุรกิจ (Firm) และบริษัท (Corporation) องค์กรธุรกิจเป็นวิธีการเพื่อการผลิตอย่างเป็นระบบ ในขณะที่บริษัท เป็นวิธีการเพื่อดึงดูดเงินทุนเข้ามาในองค์กรธุรกิจ การควบคุมองค์กรธุรกิจเป็นหน้าที่ของกลุ่มผู้บริหาร ซึ่งจะเป็นผู้บริหารงาน และควบคุมการดำเนินงานของลูกจ้างของบริษัท ซึ่งผู้บริหารเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการบริหารงาน หากแต่ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของไม่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ จึงมักไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของบริษัท ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น “Passive Investor” โดยจะรอรับผลตอบแทนหรือผลกำไรจากการดำเนินงานของบริษัทเท่านั้น ดังนั้น ผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเหล่านี้จึงเป็นเงินปันผลที่ได้รับจากการดำเนินงานของบริษัทมากกว่าผลตอบแทนหรือค่าจ้างที่ได้รับจากการใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารงานของบริษัท⁵⁹

⁵⁸ Adolf A. Berle and Gardiner C. Means. (1932). *The Modern Corporation and Private Property* (Revised Edition). New York: Transaction Publishers. pp.3-10. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 48.

⁵⁹ Eugene F. Fama and Michael C. Jensen. (1983). “Separation of Ownership and Control,” *The Journal of Law and Economics*, Vol. 26, No, 2, pp.304-306. อ้างถึงใน จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ้างแล้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 49.

ในกรณีของบริษัทที่มีการรวมการจัดการตัดสินใจเพื่อดำเนินงานของบริษัท (Decision management) และการแบกรับความเสี่ยงจากการดำเนินงานของบริษัท (Risk bearing) ไว้ที่บุคคลเพียงคนเดียว หรือบุคคลจำนวนน้อยรายมักจะเป็นบริษัทขนาดเล็กที่มีการดำเนินงานภายในบริษัทไม่ซับซ้อน ปัญหาอันเกิดจากความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างตัวการตัวแทน (Agency Problem) ในกรณีดังกล่าวจึงเกิดขึ้นค่อนข้างน้อย เนื่องจากในกรณีที่ผู้ที่เป็นเจ้าของซึ่งแบกรับความเสี่ยงจากการดำเนินงานของบริษัท และผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจในการดำเนินงานของบริษัทมักจะเป็นบุคคลคนเดียวกัน บุคคลดังกล่าวจึงมีแรงจูงใจในการดำเนินงานของบริษัทใหม่ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้รับซึ่งผลกำไรสูงสุดจากการดำเนินงานดังกล่าว จึงไม่เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ทำหน้าที่บริหารงานของบริษัทและผู้ที่ต้องแบกรับความเสี่ยงจากการดำเนินงานของบริษัท⁶⁰

จากที่กล่าวมาข้างต้น การแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของและการจัดการเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือหุ้น ซึ่งเป็นตัวการและกรรมการ หรือผู้บริหารบริษัทซึ่งเป็นตัวแทนอันก่อให้เกิดต้นทุน ที่เรียกว่า ต้นทุนที่เกิดจากตัวแทน (Agency Cost) โดย Agency Cost นี้ มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นในบริษัทขนาดใหญ่มากกว่าบริษัทขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากบริษัทขนาดใหญ่ ตัวอย่างเช่น บริษัทมหาชนจำกัด มีการระดมเงินทุนจากประชาชน จึงก่อให้เกิดการกระจายการถือหุ้นอย่างมหาศาล ผู้ถือหุ้นจำนวนมากไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการธุรกิจของบริษัทได้ ประกอบกับไม่มีความรู้ความสามารถอย่างเพียงพอ จึงมักจะแต่งตั้งตัวแทนเพื่อเข้ามาดำเนินงานในบริษัทแทน ได้แก่ กรรมการของบริษัท ซึ่งกรรมการบริษัท จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมการดำเนินงานของผู้บริหาร และพนักงานของบริษัทอีกทีหนึ่ง โดยกรรมการ และผู้บริหารบริษัทได้รับผลประโยชน์เป็นค่าตอบแทนในรูปของเงินเดือนเป็นจำนวนตามที่กำหนดไว้แน่นอน และไม่ขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงานของบริษัท ในขณะที่ผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น คือ ผลกำไรจากการดำเนินงานของบริษัท ซึ่งมีความไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงานของบริษัท จากปัญหาดังกล่าวจึงก่อให้เกิดแนวความคิดในการแสวงหาสิ่งจูงใจที่จะทำให้ผู้บริหารดำเนินงานเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้น ซึ่งสิ่งจูงใจดังกล่าวมีหลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น การให้โบนัส การให้เงินเพิ่ม หรือการให้สัดส่วนการถือหุ้นในบริษัท เป็นต้น

2.4.4 โครงสร้างเงินทุนขององค์กรธุรกิจ

โครงสร้างทุน (Capital Structure) หมายถึง เงินทุนระยะยาวของธุรกิจซึ่งอาจมาจากภายในหรือภายนอกบริษัท เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงาน หรือขยายกิจการ โดยแหล่งระดมเงินทุนจะเป็นแหล่งที่ได้จากภายนอก โดยการจัดหาเงินทุนในลักษณะนี้ได้จากการก่อหนี้ระยะยาว ได้แก่ เงินทุนจากการกู้ยืมเงินระยะยาวหรือหนี้สินระยะยาว หุ้นกู้ หุ้นบุริมสิทธิ และส่วนของผู้ถือหุ้น

⁶⁰ จิรจิตร ช่วยศรียัง. อ่างแก้ว. เศรษฐกิจที่ 19. หน้า 51.

ซึ่งประกอบไปด้วย หุ้นสามัญที่ได้มาจากการระดมทุนจากภายนอกบริษัทและกำไรสะสมที่ได้มาจากภายในบริษัท โครงสร้างของเงินทุนประกอบด้วยหนี้สินระยะยาวและส่วนของผู้ถือหุ้น โดยไม่รวมหนี้สินหมุนเวียนด้วย⁶¹

การศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างทุนของบริษัท คือ การศึกษาจากงบของบริษัท กล่าวคือ สินทรัพย์รวมของบริษัทจะต้องเท่ากับผลรวมของหนี้สินบวกด้วยส่วนของผู้ถือหุ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทุนของบริษัทที่มีแหล่งมาจากเงินทุนจากผู้ให้กู้ยืม หรือที่ปรากฏในงบดุลเป็นหนี้ระยะยาวและส่วนของผู้ถือหุ้น ซึ่งปรากฏเป็นรายงานส่วนของผู้ถือหุ้นในงบดุล อย่างไรก็ตาม การบริหารบริษัทเพื่อสร้างความมั่งคั่งสูงสุดให้แก่ผู้ถือหุ้นอย่างยั่งยืนนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงต้นทุนของเงินทุน ซึ่งเป็นอัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่กิจการจะได้รับจากการลงทุนที่มีความเสี่ยงในระดับปกติเพื่อจะทำให้มูลค่าตามตลาดของส่วนของผู้ถือหุ้นไม่เปลี่ยนแปลง สำหรับการลงทุนที่ผู้ถือหุ้นของกิจการจะยอมรับได้นั้นจะต้องเป็นการลงทุนที่ก่อให้เกิดกระแสเงินสดที่เพียงพอสำหรับการชดเชยความเสี่ยงที่เจ้าของแหล่งเงินทุนต่างๆ คาดหวังจากการลงทุนในบริษัท ตามสัดส่วนของจำนวนเงินทุนแต่ละแห่งที่ใช้ซึ่งมีต้นทุนของเงินทุนเหล่านั้นๆ ที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น การกู้ยืมจากสถาบันการเงินหรือการจำหน่ายพันธบัตร ผู้กู้จะต้องชำระดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ หรือการที่บริษัทเป็นผู้ถือหุ้น บุริมสิทธิ หรือหุ้นสามัญ ก็ต้องจ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้น บุริมสิทธิหรือผู้ถือหุ้นสามัญหรือในกรณีที่บริษัทนำกำไรสะสม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผู้ถือหุ้นมาลงทุนในโครงการการลงทุนใดๆ ผู้ถือหุ้นก็จะเสียโอกาสที่จะได้รับปันผลจากกำไรส่วนนี้หรือเสียโอกาสที่จะนำเงินมาใช้จ่ายในโครงการการลงทุนอื่น ดังนั้น ต้นทุนของกำไรสะสมก็คือค่าเสียโอกาสของผู้ถือหุ้นนั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทุนมีผลกระทบต่อความเสี่ยงและต้นทุนของเงินทุนแต่ละแห่งที่บริษัทจัดหามาเพื่อการลงทุน ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องให้ความสำคัญกับโครงสร้างเงินทุนระยะยาวที่เป็นเป้าหมายเพื่อเป็นแนวทางในการจัดหาแหล่งเงินทุนให้มีความเหมาะสมกับธุรกิจ ซึ่งเป้าหมายของการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับโครงสร้างเงินทุน ก็คือ ความพยายามที่จะสร้างความสมดุลระหว่างความเสี่ยงกับอัตราผลตอบแทน ซึ่งมีผลทำให้ความมั่งคั่งของผู้ถือหุ้นมีค่าสูงสุดนั่นเอง ทั้งนี้การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับโครงสร้างเงินทุนของบริษัทมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความเสี่ยงทางธุรกิจ และความเสี่ยงทางการเงินเพื่อให้โครงสร้างเงินทุนมีความเหมาะสมกับธุรกิจมากที่สุด อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปสัดส่วนหนี้สินและทุนที่กิจการที่มีฐานะ

⁶¹ สถาบันพัฒนาความรู้ตลาดทุน. (2548). *การเงินธุรกิจ (Corporate Financial)*. กรุงเทพฯ: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. หน้า 99.

ทางการเงินมั่นคงมักจะดำรงไว้ คือ ส่วนหนี้สินประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์และส่วนทุนประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าสินทรัพย์รวมของกิจการ

ในปัจจุบันภายใต้กระแสการค้าเสรีก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศอย่างกว้างขวางเพื่อขยายการลงทุนในลักษณะที่เป็นการจัดตั้งบริษัทลูก หรือบริษัทสาขาในต่างประเทศ การเคลื่อนย้ายเงินทุนซึ่งประเทศที่มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนเข้าไปเพื่อทำการลงทุนนั้นมักจะเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบต่างๆ เช่น ในเรื่องอัตราดอกเบี้ย หรือความสมบูรณ์ของทรัพยากรเพื่อทำการผลิต เป็นต้น การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศมีความเกี่ยวข้องกับ โครงสร้างบริษัททั้งในทางตรงและการให้สินเชื่อ

ในกรณีการลงทุนทางตรง ซึ่งเป็นธุรกรรมทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อบัญชีทุนในดุลการชำระเงินของประเทศโดยที่การลงทุนระหว่างประเทศเป็นการเคลื่อนย้ายทุนโดยอิสระ กล่าวคือ เป็นการเคลื่อนย้ายทุนที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปกติอันเป็นผลจากการค้าระหว่างประเทศ การจัดการเงินทุนระหว่างประเทศ ซึ่งไม่เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเพื่อดำรงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศหรือแก้ไขปัญหาดุลชำระเงินขาดดุล แต่การลงทุนทางตรงเป็นการลงทุนที่มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเพื่อผลกำไรขององค์กรระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้ามาควบคุมกิจการขององค์กรธุรกิจ ในต่างประเทศเพื่อผลกำไรขององค์กรธุรกิจ ในต่างประเทศ การลงทุนทางตรงระหว่างประเทศอาจเป็นการเข้ามาเพื่อซื้อกิจการขององค์กรธุรกิจที่มีอยู่เดิมในประเทศผู้รับทุน หรือการซื้อหุ้นของบริษัทในต่างประเทศในจำนวนมากพอที่จะทำให้สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานและควบคุมการดำเนินงานของบริษัทได้ นอกจากนี้การลงทุนทางตรงในต่างประเทศอาจเป็นรูปแบบของการตั้งกิจการสาขาในต่างประเทศ หรือการจัดตั้งบริษัทในเครือ หรืออาจเป็นการร่วมทุนกับบริษัทเอกชนในประเทศในรูปแบบของการร่วมทุน ซึ่งจะมีส่วนร่วมในการบริหารบริษัทตามกฎหมายโดยขึ้นอยู่กับสัดส่วนของการร่วมทุนหรือบางกรณีอาจมีการเข้าไปตั้งบริษัทใหม่ในประเทศผู้รับทุนเลยก็ได้ การลงทุนทางตรงระหว่างประเทศจึงเป็นการเคลื่อนย้ายเงินทุนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของเจ้าของในบริษัทของประเทศผู้รับการลงทุน

สำหรับการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศโดยการให้สินเชื่อเป็นการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศโดยการให้สินเชื่อเป็นการเคลื่อนย้ายเงินทุนในส่วนของหนี้ ผู้ให้สินเชื่อจะเป็นเจ้าหนี้ของบริษัท ซึ่งหากมีการเลิกบริษัทเจ้าหนี้จะมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนการจ่ายค่าหุ้นคืนให้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของ หรือผู้ถือหุ้นของบริษัท แต่อย่างไรก็ดี การจัดหาเงินทุนในการก่อหนี้ระยะยาวจะต้องมีการพิจารณาในรายละเอียดอย่างรอบคอบ ถึงแม้ว่าจะมีข้อดีประการหนึ่งของการจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้ระยะยาว คือ บริษัทสามารถนำดอกเบี้ยจ่ายไปลดภาระภาษีของบริษัทลงได้

ทำให้ต้นทุนของการก่อหนี้หลังหักภาษีต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัทก็ตาม แต่ข้อเสียของการก่อหนี้ระยะยาวเพิ่ม คือ ทำให้บริษัทเกิดภาระผูกพันทางดอกเบี้ยที่บริษัทต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้และเมื่ออัตราหนี้สินสูงขึ้นความเสี่ยงในการล้มละลายของบริษัทย่อมสูงเช่นกัน

จะเห็นได้ว่า การจัดหาเงินทุนเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานของบริษัท อาจได้มาจาก 2 ทาง คือ การกู้ยืมจากธนาคาร และการใช้เงินทุนของตนเองโดยนำมาจากกำไรสะสม การจัดหาเงินทุนโดยการกู้ยืมจากธนาคารทำให้เกิดความเสี่ยงในการหมุนเวียนเงินทุน แต่การใช้เงินทุนของตนเองทำให้เกิดการกระจุกตัวของความเป็นเจ้าของบริษัทมากขึ้น⁶² ซึ่งวิธีการจัดหาเงินทุนของบริษัทย่อมสะท้อนให้เห็นถึง โครงสร้างทุนของบริษัทซึ่งอาจจะมาจากการระดมทุนจากภายใน ได้แก่ เงินทุนของผู้ที่เป็นเจ้าของ ที่เรียกว่า ส่วนของเจ้าของ หรือการระดมทุนจากภายนอกโดยการกู้ยืมจากผู้อื่นซึ่งก่อให้เกิดหนี้แก่บริษัท การจัดหาเงินทุนสามารถระดมเงินทุนได้ทั้งแหล่งเงินทุนภายในประเทศ และแหล่งเงินทุนต่างประเทศ ซึ่งการดำเนินงานของบริษัทข้ามชาติส่วนใหญ่จะมีการระดมทุนจากต่างประเทศเนื่องจากมีความสะดวกและมีต้นทุนต่ำกว่าการระดมเงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายในประเทศนั่นเอง

2.4.5 การจัดหาแหล่งเงินทุนของบริษัท

1) ความหมายของแหล่งเงินทุน

เงินทุน (Capital) หมายถึง เงินสดและทรัพย์สินอื่นๆ เช่น ที่ดิน อาคาร เครื่องจักร อุปกรณ์ ฯลฯ ที่ผู้ประกอบการนำมาลงทุนเพื่อให้ธุรกิจสามารถดำเนินงานไปได้ตามวัตถุประสงค์ แหล่งเงินทุน หมายถึง บุคคลหรือสถาบันการเงินต่างๆ ซึ่งให้การสนับสนุนเงินทุนแก่ผู้ประกอบการ ทำให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพแหล่งเงินทุนที่สำคัญของผู้ประกอบการ ได้แก่

(1) แหล่งเงินทุนส่วนบุคคล ได้แก่ เงินออมของผู้ประกอบการเอง เพื่อน ญาติ พี่น้อง หรือผู้สนใจร่วมลงทุนกับกิจการ

(2) แหล่งเงินทุนจากการกู้ยืม โดยใช้สินทรัพย์หมุนเวียนเป็นหลักประกัน

(3) แหล่งเงินทุนจากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่นๆ

(4) แหล่งเงินทุนจากผู้ค้าส่งและผู้ผลิต เรียกว่า “ผู้ให้สินเชื่อทางการค้า”

2) ลักษณะของแหล่งเงินทุน

แหล่งเงินทุนของธุรกิจขนาดย่อมสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) แหล่งเงินทุนภายในกิจการ ได้แก่ ทุนของผู้ประกอบการและกำไรสะสมจากผลการประกอบการของธุรกิจ

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

(2) แหล่งเงินทุนภายนอกกิจการ ได้แก่ ตลาดการเงิน ตลาดทุน และแหล่งเงินทุนนอกระบบต่างๆ

3) ประเภทของแหล่งเงินทุนสำหรับธุรกิจขนาดย่อม

(1) เงินทุนส่วนตัวของเจ้าของกิจการแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

(1.1) เงินทุนส่วนตัว หมายถึง เงินทุนที่ได้จากการเก็บออมของผู้ประกอบการเอง กรณีกิจการเจ้าของคนเดียวหรือห้างหุ้นส่วนสามัญที่มีเฉพาะหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบเท่านั้น

(1.2) เงินทุนที่ได้จากการระดมทุน หมายถึง เงินทุนที่ได้จากบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล กรณีกิจการมีลักษณะเป็นบริษัท (มหาชน) จำกัด โดยแบ่งเงินทุนออกเป็นหุ้นสามัญที่มีราคาหุ้นละเท่าๆ กันและจะต้องมีราคาหุ้นๆ ละไม่ต่ำกว่า 5 บาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เงินทุนประเภทนี้มีการระดมทุนยุ่งยากและซับซ้อนกว่าเงินทุนส่วนตัว

(2) ธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งเงินทุนที่ผู้ประกอบการนิยมมาก โดยให้บริการทั้งสินเชื่อประเภทเงินทุนหมุนเวียนประเภทเพื่อการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรประเภทเพื่อสนับสนุนการนำเข้าและการส่งออกรวมทั้งประเภทอื่นๆ ดังนี้

(2.1) บริการสินเชื่อเพื่อเงินทุนหมุนเวียน

(2.2) บริการสินเชื่อเพื่อการลงทุนในสินทรัพย์ถาวร

(2.3) บริการสินเชื่อเพื่อสนับสนุนการนำเข้าและส่งออก

(2.4) บริการสินเชื่ออื่นๆ เช่น สินเชื่อเพื่อสนับสนุนการขยายเครื่องจักร

(3) บริษัทเงินทุน/บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ เป็นแหล่งเงินทุนสำคัญเป็นอันดับสองรองจากธนาคาร ผู้กู้ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน เช่น ที่ดิน เครื่องจักร หรือทรัพย์สินอื่นๆ มายื่นกู้กับบริษัทเงินทุน และ/หรือ มีเอกสาร โครงการที่แสดงให้เห็นถึงการประเมินความเป็นไปได้ของโครงการ ในเชิงคุณภาพ และตัวเลข เช่น การคาดการณ์ กระแสเงินสด เป็นต้น

(4) แหล่งเงินทุนอื่นๆ ผู้ประกอบการสามารถหาเงินทุนได้จากแหล่งต่อไปนี้

(4.1) การร่วมลงทุน (Venture Capital) โดยเข้าไปลงทุนซื้อหุ้นในกิจการที่มีศักยภาพในการเติบโตสูง

(4.2) ธุรกิจแฟกตอริงเป็นการให้สินเชื่อโดยบริษัทแฟกตอริงเป็นผู้รับซื้อลูกหนี้การค้าที่มีการส่งมอบสินค้าหรือให้บริการเรียบร้อยแล้ว

(4.3) การค้ำประกันสินเชื่อโดยบริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.) เป็นผู้ให้บริการค้ำประกันเงินกู้ให้แก่ผู้ขอกู้ในส่วนที่ขาดหลักประกัน

(4.4) การนำหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์ผู้ประกอบการสามารถระดมเงินทุนได้ โดยการนำหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและตลาดหลักทรัพย์ใหม่ หน่วยงานด้านการเงินสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจ หน่วยงานด้านการเงินสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจที่สามารถติดต่อขอรับคำปรึกษา ได้แก่ 1) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน 2) ธนาคารพาณิชย์ 3) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 4) ธนาคารออมสิน 5) บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย 6) บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม 7) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

(4.1.1) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment) หรือ BOI เป็นองค์กรในกำกับของรัฐ ซึ่งมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนเพื่อบรรเทาภาระด้านการคลังของรัฐ ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ซึ่งนโยบาย BOI มีดังนี้

- ส่งเสริมสนับสนุนอุตสาหกรรมการเกษตรไทย
- ส่งเสริมการลงทุนเพื่อพัฒนาทักษะเทคโนโลยีและนวัตกรรม
- ส่งเสริมกิจการซอฟต์แวร์
- ส่งเสริมสนับสนุน SMEs ได้แก่ ผลิตภัณฑ์การเกษตรแปรรูป กิจการผลิต หรือถนอมอาหาร กิจการคัดคุณภาพบรรจุ รักษาพืชผัก กิจการเครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

(4.1.2) ธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์เป็นสถาบันการเงินที่มีการรับฝากเงินประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม (Demand Deposit) จากประชาชนทั่วไปและยอมให้ผู้ฝากเงินประเภทนี้ถอนเงินหรือโอนเงินที่ฝากไว้โดยการ ใช้เช็ค ซึ่งสถาบันการเงินอื่นที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์จะปฏิบัติมิได้ ธนาคารพาณิชย์ที่ประชาชนคุ้นเคย ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพจำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงไทยจำกัด (มหาชน) ธนาคารกสิกรไทยจำกัด (มหาชน) ธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด (มหาชน) เป็นต้น และให้บริการสินเชื่อแก่ผู้ประกอบการขนาดย่อมทุกประเภทครบวงจร

(4.1.3) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีบทบาทสำคัญเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจการและธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กในชนบท นอกจากนี้ ยังให้ความช่วยเหลือทางวิชาการด้านการผลิตด้านการเงินและด้านการตลาดแก่ผู้ประกอบการ SMEs ในชนบทอย่างเป็นระบบและครบวงจร เพื่อแก้ไขปัญหาการว่างงานรวมทั้งการให้บริการสนับสนุนเงินทุนแก่ผู้ประกอบการตามขอบเขตและประเภทของเงินกู้ที่กำหนดไว้ช่วยเหลือการเตรียมความพร้อมของผู้ประกอบการการให้สินเชื่อตามเงื่อนไขที่เหมาะสม ตลอดจนการวางระบบติดตามผลเพื่อการขยายตัวเป็นองค์กรหรือสถาบันและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนต่อไป

(4.1.4) ธนาคารออมสิน

ธนาคารออมสิน เป็นธนาคารในกำกับของรัฐ มีบทบาทให้สินเชื่อแก่กิจการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนการดำเนินงานธุรกิจ 3 ประเภทคือ

- อุตสาหกรรม ได้แก่ อุตสาหกรรมการผลิต อุตสาหกรรมหัตถกรรม และอุตสาหกรรมการเกษตร

- พาณิชยกรรม ได้แก่ ธุรกิจค้าปลีก และธุรกิจค้าส่ง

- ธุรกิจบริการต่างๆ ได้แก่ ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจการประกันภัย ธุรกิจท่องเที่ยว

ธนาคารออมสินมีการให้บริการสินเชื่อในวงเงินตั้งแต่ 100,000 บาทขึ้นไป ในรูปแบบเงินกู้ระยะยาวและเงินกู้เบิกเงินบัญชี

(4.1.5) บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย มีบทบาทให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่กิจการอุตสาหกรรมภาคเอกชนตั้งแต่เริ่มต้นจนประสบความสำเร็จ มุ่งเน้นอุตสาหกรรมที่ช่วยพัฒนาประเทศและอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐทั้งส่วนกลางและภูมิภาค โดยให้บริการด้านสินเชื่อแก่อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม บริการด้านพาณิชย์บริการธุรกิจปริวรรตเงินตรา และการค้าระหว่างประเทศ บริการด้านค้าประกัน ฯลฯ

(4.1.6) บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม

บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.) จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลืออุตสาหกรรมขนาดย่อมให้ได้รับสินเชื่อจากสถาบันการเงินจำนวนมากขึ้น โดยทำหน้าที่ค้าประกันสินเชื่อในส่วนที่ขาดหลักประกันแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ดีแต่ขาดหลักทรัพย์ในการขอกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินเพื่อให้ผู้ประกอบการได้รับสินเชื่อเพียงพอต่อความต้องการสถาบันการเงินมีความมั่นใจในการให้สินเชื่อโดยไม่มุ่งหวังกำไร บสย. จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมโดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค ให้มีความเจริญก้าวหน้ารวมทั้งการสร้างงานในท้องถิ่นและกระจายรายได้ไปสู่ชนบท

(4.1.7) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม มีบทบาทให้ความช่วยเหลือราษฎรและกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว และหัตถกรรมไทยตามระเบียบกระทรวงอุตสาหกรรมว่าด้วยเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว

และหัตถกรรมไทย พ.ศ. 2525 ในการจัดหาวัตถุดิบ เครื่องมือ อุปกรณ์การผลิต และการให้เงินกู้ยืม เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ

จึงอาจสรุปได้ว่า ในการทำธุรกิจทุกประเภท จำเป็นต้องใช้เงินตั้งแต่ใช้เป็นเงินทุนเพื่อเริ่มต้นกิจการเป็นทุนหมุนเวียนสำหรับการดำเนินงานรวมทั้งใช้เป็นเงินทุนเพื่อการขยายกิจการ ซึ่งผู้ประกอบการอาจจำเป็นต้องมีการกู้ยืม ดังนั้นจึงควรทราบแหล่งเงินทุนหรือแหล่งสินเชื่อที่สามารถสนับสนุนเงินทุนเหล่านั้น รวมทั้งควรศึกษารายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสินเชื่อของแหล่งเงินทุนแต่ละหน่วยงานเพื่อการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

2.5 รูปแบบขององค์กรธุรกิจ

การแบ่งประเภทของธุรกิจ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

2.5.1 การแบ่งประเภทตามลักษณะการดำเนินงาน

1) ธุรกิจผลิตสินค้า (Manufacturing Industry) เป็นการผลิตสินค้าที่สามารถจับต้องได้ และมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ออกจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค เช่น โรงงานปลากระป๋อง โรงงานผลิตแหนม โรงงานผลิตรองเท้า โรงงานผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น ซึ่งผู้ประกอบการสามารถเพิ่มกำไรได้โดยการเพิ่มปริมาณการผลิตและการลดต้นทุนในการผลิตให้ต่ำสุด

2) ธุรกิจให้บริการ (Service Industry) เป็นการให้บริการหรืออำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ แก่ผู้ซื้อเป็นสินค้าที่ไม่มีตัวตนและไม่สามารถกินได้ แต่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ โรงภาพยนตร์ การท่องเที่ยว โรงแรม นวดแผนโบราณ สถาบันเสริมความงาม ร้านซักอบรีด ร้านซ่อมมอเตอร์ไซค์ เป็นต้น ซึ่งกิจการสามารถเพิ่มกำไรได้โดยการเพิ่มจำนวนผู้ใช้บริการให้มีมากขึ้น

3) ธุรกิจการจัดจำหน่าย (Distribution Industry) เป็นการประกอบการเกี่ยวกับการซื้อขายและการแลกเปลี่ยน ได้แก่ ค้าปลีก ค้าส่ง ตัวแทนจำหน่าย เช่น เทสโก้ โลตัส บิ๊กซี แมคโคร ร้านค้าทั่วไป ผู้ประกอบการสามารถเพิ่มกำไรได้โดยการกระจายสินค้าและบริการไปยังลูกค้ากลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมพื้นที่ให้มากที่สุด

2.5.2 การแบ่งประเภทธุรกิจตามลักษณะความเป็นเจ้าของ

1) กิจการเจ้าของคนเดียว (Sole Proprietorship) คือ ธุรกิจที่บุคคลคนเดียวเป็นเจ้าของเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินธุรกิจด้วยเงินทุน ความรู้ และสติปัญญาของตนเอง เป็นผู้รับความเสี่ยงจากการขาดทุนหรือผลประ โยชน์แต่ผู้เดียว การจัดตั้งธุรกิจเจ้าของคนเดียวสามารถจัดตั้งได้ง่าย เพราะระเบียบปฏิบัติทางกฎหมายไม่ซับซ้อนมาก เพียงปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

กิจการเจ้าของคนเดียวจึงเป็นประเภทและชนิดของธุรกิจที่ผู้บริโภครู้จักทั่วไปคุ้นเคย ได้แก่ ธุรกิจค้าปลีกทั่วไป ตลอดจนหาบเร่แผงลอยบนท้องถนน เป็นต้น

ตารางที่ 2.1 ตารางการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของกิจการเจ้าของคนเดียว

ข้อดี	ข้อเสีย
1. จัดตั้งได้ง่าย	1. เงินทุนมีจำกัด
2. มีอิสระในการดำเนินงาน	2. มีความรับผิดชอบไม่จำกัด
3. รักษาความลับของกิจการได้	3. ความผิดพลาดเกิดขึ้นได้ง่าย
4. กฎระเบียบและข้อบังคับมีน้อย	4. กรณีเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตจะทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง
5. ผลกำไรได้รับแต่เพียงผู้เดียว	5. ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันทำให้หาแหล่งเงินทุนได้ยาก
6. การเลิกกิจการทำได้ง่าย	6. ไม่มีความมั่นคงสำหรับลูกจ้าง
7. มีความใกล้ชิดและให้บริการลูกค้าได้ดีกว่าธุรกิจอื่น	

2) กิจการห้างหุ้นส่วน (Partnership) คือ การดำเนินธุรกิจที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำสัญญาตกลงดำเนินกิจการร่วมกัน โดยประสงค์จะแบ่งปันกำไรที่ได้จากกิจการที่ทำนั้น แบ่งออกเป็น ดังนี้

(1) ห้างหุ้นส่วนสามัญ (Ordinary Partnership) คือ ห้างหุ้นส่วนที่มีหุ้นส่วนอย่างน้อย 2 คน เข้าหุ้นและทุกคนที่เป็นหุ้นส่วนจะต้องรับผิดชอบร่วมกันโดยไม่จำกัดจำนวน ห้างหุ้นส่วนสามัญจะจดทะเบียนหรือไม่จดทะเบียนก็ได้ แต่ถ้าจดทะเบียนจะมีสภาพเป็นนิติบุคคล เรียกว่า “ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล”

(2) ห้างหุ้นส่วนจำกัด (Limited Partnership) คือ ห้างหุ้นส่วนที่ผู้ประกอบการจะต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และจะต้องใช้คำว่า “ห้างหุ้นส่วนจำกัด” ประกอบชื่อห้างเสมอ ห้างหุ้นส่วนจำกัดประกอบด้วยหุ้นส่วน 2 ประเภท คือ หุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดและไม่จำกัดความรับผิด

ตารางที่ 2.2 ตารางการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของห้างหุ้นส่วน

ข้อดี	ข้อเสีย
1. ก่อตั้งง่าย	1. อาจมีข้อขัดแย้งระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วน
2. มีเงินทุนมากกว่ากิจการเจ้าของคนเดียวและสามารถจัดหาเงินทุนเพื่อขยายกิจการได้ง่าย	2. อาจเกิดความล่าช้าในการดำเนินงานเพราะต้องได้รับการตัดสินใจจากหุ้นส่วน
3. มีความมั่นคงน่าเชื่อถือมากกว่ากิจการเจ้าของคนเดียว	3. ผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบรับผิดชอบในหนี้สินของห้างฯ ไม่จำกัดจำนวน
4. การบริหารมีประสิทธิภาพเพราะแบ่งงานกันรับผิดชอบ	4. อายุการดำเนินงานจำกัดห้างฯ อาจต้องเลิกกิจการ หากหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งตายหรือล้มละลาย
5. การเสี่ยงภัยน้อยลงเพราะมีหุ้นส่วนช่วยกันเฉลี่ยภาระความเสี่ยง	5. อาจเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วน

3) ธุรกิจบริษัท (Limited Company) การประกอบกิจการในรูปแบบของบริษัทเป็นกิจการที่จัดตั้งขึ้น โดยการแบ่งทุนออกเป็นหุ้นๆ ละเท่าๆ กัน ตามจำนวนหุ้นจดทะเบียนผู้ถือหุ้นแต่ละคนจะรับผิดชอบเฉพาะจำนวนหุ้นที่ตนถืออยู่เท่านั้นผู้ถือหุ้นจึงมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการด้วยแต่ไม่จำเป็นต้องมีบทบาทในการบริหารกิจการบริษัทโดยทั่วไปจึงแบ่งบริษัทออกเป็น 2 ประเภท คือ บริษัทเอกชนจำกัด และบริษัทมหาชนจำกัด ดังนี้

(1) บริษัทเอกชนจำกัด (Private Company Limited) เป็นบริษัทที่จัดตั้งขึ้นโดยบุคคลตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ตกลงเข้าร่วมทุนออกเป็นหุ้นรวมถึงกำหนดมูลค่าหุ้นไว้ด้วยใช้คำนำหน้าว่า “บริษัท” และคำว่า “จำกัด” ต่อท้ายชื่อ เช่น บริษัท ห้ายชอย จำกัด

(2) บริษัทมหาชนจำกัด (Public Company Limited) เป็นบริษัทที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ด้วยการเสนอขายหุ้นต่อประชาชนผู้ถือหุ้นจะรับผิดชอบจำกัดไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ต้องชำระ ซึ่งระบุไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิการจดทะเบียนจัดตั้งต้องมีผู้ถือหุ้นตั้งแต่ 15 คนขึ้นไป

ตารางที่ 2.3 ตารางการเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของบริษัท

ข้อดี	ข้อเสีย
1. สามารถระดมทุนได้มากเพิ่มทุนโดยการออกหุ้นหลักทรัพ์และนำมาขายเพิ่ม	1. มีขั้นตอนในการจัดตั้งยุ่งยากมีกฎเกณฑ์บังคับมาก
2. มีความมั่นคงกว่ากิจการเจ้าของคนเดียวและห้างหุ้นส่วน	2. มีอิสระในการดำเนินกิจการน้อยกว่าองค์กรธุรกิจแบบอื่นเนื่องจากมีกฎหมายควบคุมที่เคร่งครัด
3. การโอนและการขายหุ้นทำได้ง่าย	3. การดำเนินงานไม่คล่องตัวเนื่องจากมีผู้บริหารหลายฝ่ายร่วมในการตัดสินใจและมีพนักงานมาก
4. ผู้ถือหุ้นมีความรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินมูลค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบ	4. การดำเนินงานเป็นไปตามความคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
5. หากการดำเนินงานในปีใดขาดทุนบริษัทสามารถจัดสรรกำไรเพื่อจ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นจากกำไรสะสมได้	5. การเปลี่ยนแปลงข้อบังคับและหนังสือบริคณห์สนธิทำได้ยาก
	6. เสียภาษีมากในอัตราคงที่

2.6 วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

2.6.1 ความหมายของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมครอบคลุมกิจการ 3 ประเภท คือ กิจการอุตสาหกรรมการผลิต (Manufacturing) กิจการค้าส่งและค้าปลีก (Wholesale and Retail) และกิจการบริการ (Service) ปัจจุบันประเทศไทยมีการดำเนินธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) มากกว่าร้อยละ 90 ของธุรกิจทั้งหมดเนื่องจาก SMEs มีอยู่ในธุรกิจทุกประเภททั้งธุรกิจอุตสาหกรรมการผลิต ธุรกิจการค้าส่ง และธุรกิจบริการทำให้ SMEs มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้น รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญจึงมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้รับผิดชอบนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอย่างจริงจัง โดยการกระตุ้นและส่งเสริมผู้ประกอบการรายใหม่หรือผู้ประกอบการอิสระให้สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้อย่างมั่นคง

2.6.2 ประเภทของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

การแยกประเภทของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs นั้น มีความหมายที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ ซึ่งจะมีกฎเกณฑ์ในการแบ่งที่แตกต่างกัน ซึ่งจะนำเสนอของสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย กล่าวคือ

ในสหรัฐอเมริกา คณะกรรมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่า กิจการใดจะเรียกได้ว่าเป็นธุรกิจขนาดย่อม กิจการนั้นควรมีลักษณะอย่างน้อย 2 ประการขึ้นไปจาก 4 ประการดังต่อไปนี้ จึงถือว่าเป็นกิจการธุรกิจขนาดย่อม (1) การบริหารเป็นไปอย่างอิสระ (2) เงินลงทุนที่นำมาลงทุนเป็นเงินส่วนตัวหรือกลุ่มผู้ลงทุนจำนวนไม่กี่คน (3) พื้นที่ปฏิบัติงานหรือดำเนินงานอยู่ในระดับท้องถิ่นที่กิจการนั้นต้องอยู่ และเป็นทั้ง เจ้าของกิจการและพนักงานอาศัยอยู่ (4) ขนาดของกิจการจะมีขนาดเล็ก เมื่อเปรียบเทียบกับกิจการขนาดใหญ่ในด้านของยอดขาย จำนวนคน หรือความหมาย สมาคมบริหารธุรกิจย่อมในสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาว่า ธุรกิจใดเป็นธุรกิจขนาดย่อม จะพิจารณาโดยอาศัยจำนวนยอดขายของกิจการ หรือจำนวนพนักงานเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาไว้ ดังนี้ คือ (1) ธุรกิจค้าปลีกและให้บริการ มียอดขายหรือรายได้ไม่เกิน 3.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี (2) ธุรกิจค้าส่ง มีจำนวนพนักงานไม่เกิน 500 คน (3) ธุรกิจการผลิต มีจำนวนพนักงานไม่เกิน 500 คน (4) ธุรกิจการขนส่งและคลังสินค้า มีรายได้ไม่เกิน 1 ล้านดอลลาร์ต่อปี (5) ธุรกิจก่อสร้าง รายได้ 17.5 ล้านดอลลาร์ ในช่วงระยะเวลา 3 ปี (6) ธุรกิจการเกษตร มีรายได้ไม่เกิน 100,000 เหรียญสหรัฐต่อปี⁶³

สำหรับในประเทศไทยนั้น ความหมายของ SMEs มีความแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือแม้แต่หน่วยงานทั้งภาครัฐและหรือภาคเอกชนก็ยังมีทำให้คำนิยามที่แตกต่างกันยกตัวอย่างเช่น

รังสิมา มั่นใจอารีย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า SMEs หมายถึง Small and Medium Enterprises หรือ “วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม” คำว่า “วิสาหกิจ” หรือ “Enterprises” มีความหมายครอบคลุมกลุ่มกิจการ 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กิจการการผลิต ทั้งภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรม การค้า รวมทั้งค้าปลีกและค้าส่ง และการบริการ⁶⁴

⁶³ ดวงกมล ศิริรงค์. (2555). *รูปแบบและกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืน ศึกษาเฉพาะ 4 ธุรกิจ เอสเอ็มอี ที่ผ่านเข้ารอบสุดท้ายในรายการเอสเอ็มอี ดีแตก เพื่อชิงรางวัลสุดยอด เอสเอ็มอี ประจำปี 2554*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร. หน้า 8.

⁶⁴ รังสิมา มั่นใจอารีย์. (2547). *การดำเนินธุรกิจขนาดย่อม*. กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์. หน้า 31.

วินิจ วีรยางกูร ได้ให้ความหมายของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมว่า ธุรกิจขนาดย่อม หมายถึง ธุรกิจที่เป็นอิสระ มีเอกชนเป็นเจ้าของ ดำเนินการโดยเจ้าของ ไม่เป็นเครื่องมือของธุรกิจใด และไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลอื่นหรือธุรกิจอื่น⁶⁵

สำนักงานธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดย่อม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ธุรกิจขนาดย่อมเอาไว้ว่า คือ “ธุรกิจที่มีเงินทุนจดทะเบียนไว้ไม่เกิน 5 ล้านบาท”⁶⁶

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ธุรกิจขนาดย่อมเอาไว้ว่า คือ “ธุรกิจที่มีเงินทุนจดทะเบียนไว้ไม่เกิน 5 ล้านบาท และมีพนักงานไม่เกิน 100 คน”⁶⁷

นอกจากนั้น กระทรวงอุตสาหกรรมได้กำหนดความเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs เอาไว้ โดย “ออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการกำหนดการจ้างงานและมูลค่าสินทรัพย์ถาวรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543” โดยใช้การจ้างงานและหรือสินทรัพย์ถาวรเป็นตัวกำหนดความเป็น SMEs โดยภาพรวมกิจการที่มีจำนวนการจ้างงานไม่เกิน 200 คน หรือมีมูลค่าสินทรัพย์ถาวรสุทธิ (ไม่รวมที่ดิน) ไม่เกิน 200 ล้านบาทจะเข้าข่ายเป็น SMEs

แต่อย่างไรก็ตาม กฎกระทรวงฯ ดังกล่าวนี้อาจไม่ได้กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำของการพิจารณาความเป็นวิสาหกิจขนาดย่อมเอาไว้ เพียงแต่กำหนดจำนวนการจ้างงานหรือจำนวนสินทรัพย์ถาวรเอาไว้เท่านั้น โดย SMEs นั้น ย่อมาจากภาษาอังกฤษ Small and Medium Enterprises หรือแปลเป็นภาษาไทยว่า “วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม”⁶⁸

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 ได้กำหนดนิยามของคำว่า “วิสาหกิจ” ไว้ว่า “กิจการผลิตสินค้า กิจการให้บริการ กิจการค้าส่ง กิจการค้าปลีก หรือกิจการอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา” และ มาตรา 4 บัญญัติว่า “วิสาหกิจขนาดกลางหรือวิสาหกิจขนาดย่อม ได้แก่ “วิสาหกิจที่มีจำนวนจากการจ้างงานมูลค่าสินทรัพย์ถาวร หรือทุนจดทะเบียนที่ชำระแล้วตามจำนวนที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งจากความหมายและบทนิยามตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 ในปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ก็ยังใช้มูลค่าสินทรัพย์ถาวรสุทธิและหรือจำนวนการจ้างงานมาเป็นเกณฑ์

⁶⁵ วินิจ วีรยางกูร. (2528). *การบริหารธุรกิจขนาดย่อม* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 21.

⁶⁶ ดวงกมล ศิริรงค์. อ้างแล้ว. *เชิงอรรถที่ 63*. หน้า 9.

⁶⁷ ดวงกมล ศิริรงค์. อ้างแล้ว. *เชิงอรรถที่ 63*. หน้า 9.

⁶⁸ จิรพันธ์ สกฤณา และ วีรพงษ์ มาลัย. (2553). “วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ”. *วารสารนักบริหาร*, ปีที่ 30, ฉบับที่ 4, หน้า 220.

กำหนดความเป็น SMEs แต่ความหมายดังกล่าวนี้ “จีดีเบงก์” ซึ่งเป็นธนาคารที่ดำเนินธุรกิจข้ามชาติภาคเอกชนได้จำแนกความเป็น SMEs ของลูกค้าในประเทศไทย โดยพิจารณาจากยอดขายเป็นสำคัญ⁶⁹

สำหรับความหมายของวิสาหกิจ (Enterprises) ครอบคลุมกิจการ 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

1) กิจการการผลิต (Production Sector) ครอบคลุมการผลิตในภาคเกษตรกรรม (Agricultural Processing) ภาคอุตสาหกรรม (Manufacturing) และเหมืองแร่ (Mining)

2) กิจการการค้า (Trading Sector) ครอบคลุมการค้าส่ง (Wholesale) และการค้าปลีก (Retail)

3) กิจการบริการ (Service Sector)

ตารางที่ 2.4 ตารางเปรียบเทียบส่วนลักษณะขนาดของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กำหนดจากมูลค่าชั้นสูงของสินทรัพย์ถาวร สำหรับกิจการแต่ละประเภท⁷⁰ ดังนี้

	ขนาดกลาง	ขนาดย่อม
1. กิจการการผลิต	ไม่เกิน 200 ล้านบาท	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
2. กิจการบริการ	ไม่เกิน 200 ล้านบาท	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
3. กิจการการค้า		
- ค้าส่ง	ไม่เกิน 100 ล้านบาท	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
- ค้าปลีก	ไม่เกิน 60 ล้านบาท	ไม่เกิน 30 ล้านบาท

ตารางที่ 2.5 ตารางเปรียบเทียบส่วนลักษณะขนาดของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กำหนดจากจำนวนการจ้างงาน สำหรับกิจการแต่ละประเภท⁷¹ ดังนี้

	ขนาดกลาง	ขนาดย่อม
1. กิจการการผลิต	ไม่เกิน 200 คน	ไม่เกิน 50 คน
2. กิจการบริการ	ไม่เกิน 200 คน	ไม่เกิน 50 คน
3. กิจการการค้า		
- ค้าส่ง	ไม่เกิน 50 คน	ไม่เกิน 25 คน
- ค้าปลีก	ไม่เกิน 30 คน	ไม่เกิน 15 คน

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 221.

⁷⁰ จิรพันธ์ สกฤณา และ วีรพงศ์ มาลัย. อ้างแล้ว. เจริญธุรกิจที่ 68. หน้า 220.

⁷¹ จิรพันธ์ สกฤณา และ วีรพงศ์ มาลัย. อ้างแล้ว. เจริญธุรกิจที่ 68. หน้า 220.

สำหรับการแยกความแตกต่างของวิสาหกิจขนาดกลางกับวิสาหกิจขนาดย่อม สามารถแยกความแตกต่างอย่างคร่าวๆ จากจำนวนของการจ้างงานและสินทรัพย์ถาวรคล้ายๆ กับการแยกวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมออกจากกิจการประเภทอื่นๆ ได้ ดังนี้

วิสาหกิจขนาดกลางย่อม หรือ Small enterprises นั้น กำหนดจากลักษณะกิจการการผลิต การบริการ กิจการค้าส่งหรือกิจการค้าปลีก ที่มีการกำหนดจำนวนการจ้างงานไม่เกิน 50 คน หรือมีมูลค่าสินทรัพย์ถาวร (ไม่รวมที่ดิน) ไม่เกิน 50 ล้านบาท

วิสาหกิจขนาดกลางกลาง หรือ Medium enterprises นั้น มีการกำหนดจำนวนการจ้างงานไม่เกิน 200 คน หรือมีมูลค่าสินทรัพย์ถาวร (ไม่รวมที่ดิน) ไม่เกิน 200 ล้านบาท

นอกจากนั้น ยังมีการจำแนกผู้ประกอบการขนาดเล็กในความหมายของ “วิสาหกิจรายย่อย” (Micro Enterprises) ซึ่งเป็นกิจการขนาดเล็กที่ใช้ต้นทุนต่ำ ใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น ดำเนินกิจการด้วยการใช้ความรู้และภูมิปัญญาของชาวบ้านและท้องถิ่น ใช้เทคโนโลยีและการจัดการขั้นพื้นฐาน ซึ่งที่ผ่านมามีหน่วยงานกำหนดความหมายตามจำนวนการจ้างงานที่น้อยกว่า 5 คน หรือบางหน่วยงานกำหนดที่จำนวนการจ้างงานที่น้อยกว่า 10 คน ซึ่งโดยทั่วไปแล้ววิสาหกิจดังกล่าวจะไม่มี การจดทะเบียนพาณิชย์หรือจดทะเบียนบริษัท โดยกล่าวโดยสรุป คือ “เป็นวิสาหกิจขนาดเล็กที่ไม่มีการจดทะเบียนการค้าเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล และมีการจ้างงานไม่เกินห้าคน ซึ่งรวมเจ้าของกิจการหรือแรงงานในครัวเรือน”⁷²

นอกจากความหมายของ SMEs และวิสาหกิจรายย่อยแล้วยังมีการดำเนินการอีกประเภทหนึ่งที่น่าสนใจ คือ “วิสาหกิจชุมชน” ซึ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้กำหนดความหมายเอาไว้ว่า “กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิตินุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิตินุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด”

⁷² กัมพล บันตะแก้ว, ชัยสิทธิ์ อนุชิตรวงศ์, ณรงค์ ป้อมหลักทอง, นฤมล พิศาลพร, นิภา ศรีอนันต์, ประกาย ชีระวัฒนากุล, พรรณนิภา รุ่งเรืองสาร, ระพี ผลพานิชย์, สุวรรณ ตุลยวสินพงค์ และ เสก เมธาสุรารักษ์. (2552). *การจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจรายย่อย*. รายงานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ). ฉบับที่ 70. หน้า 4.

2.6.3 ข้อดีและข้อเสียของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

ข้อดี ได้แก่

- 1) ผู้ประกอบการสามารถทำในสิ่งที่ตนเองชอบถนัดและมีวิถีชีวิตตามที่ต้องการ
- 2) ทำได้ง่ายเพราะใช้ปัจจัยในการดำเนินงานไม่มากนัก
- 3) มีความเป็นอิสระและคล่องตัวในการบริหารกิจการ
- 4) ถ้าประสบปัญหาหรือเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ โอกาสที่จะฟื้นตัวเกิดได้ง่ายกว่า

กิจการขนาดใหญ่

5) การดำเนินธุรกิจทุกประเภทมีความยืดหยุ่นสูง สอดคล้องกับยุคการผลิตและการค้าที่ต้องการการตอบสนองที่รวดเร็ว ตลอดจนการผลิตสินค้าและบริการที่มุ่งความหลากหลาย รวดเร็วกว่าปริมาณ

ข้อเสีย ได้แก่

- 1) ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มักจะขาดความรู้ด้านการตลาดเมื่อผลิตสินค้าแล้วไม่สามารถจำหน่ายได้จึงประสบปัญหาการขาดทุนและปิดกิจการ
- 2) ผู้ประกอบการมักขาดความรู้ในการจัดการหรือการบริหารงานที่เป็นระบบ เพราะส่วนใหญ่จะใช้ประสบการณ์จากการเรียนรู้และอาศัยบุคคลในครอบครัวเป็นหลัก
- 3) ธุรกิจนี้มักใช้เทคนิคการผลิตไม่ซับซ้อนเนื่องจากมีต้นทุนต่ำจึงทำให้ธุรกิจไม่สามารถผลิตสินค้าผูกขาดได้เหมือนกับธุรกิจขนาดใหญ่
- 4) ไม่สามารถรักษาแรงงานที่มีฝีมือและมีความชำนาญงานไว้ได้ เพราะแรงงานเมื่อมีประสบการณ์มากขึ้นมักจะย้ายออกไปทำงานในสถานประกอบการที่มีขนาดใหญ่มีระบบและผลตอบแทนที่ดีกว่า
- 5) ผู้ประกอบการมักขาดแคลนเงินทุนหรือขยายกิจการไม่ได้เนื่องจากขาดความน่าเชื่อถือจากสถาบันการเงิน

อย่างไรก็ตาม ธุรกิจประเภทนี้ยังเป็นธุรกิจที่น่าสนใจในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาธุรกิจที่สามารถดำเนินการอยู่ได้ต้องมีความคล่องตัวและยืดหยุ่นสูง เช่น ธุรกิจที่เป็นสินค้าที่นิยมตามสมัย สินค้าประเภทอาหาร และเป็นสินค้าที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

2.6.4 ความสำคัญของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

ธุรกิจประเภทนี้มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ดังนี้

- 1) เป็นธุรกิจที่สนับสนุนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ธุรกิจนี้มีความสำคัญต่อธุรกิจขนาดใหญ่ ทั้งในแง่การเป็นผู้ผลิตวัตถุดิบ ผู้จัดจำหน่าย และผู้บริการ โดยเฉพาะในลักษณะการรับช่วง

การผลิต เช่น โรงงานขนาดใหญ่ผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคแล้ว SMEs ประเภทจัดจำหน่าย (การค้าส่งและการค้าปลีก) นำสินค้าไปจำหน่ายให้กับผู้บริโภคหรือ SMEs ที่อยู่ในฐานะรวบรวมวัตถุดิบเพื่อป้อนให้กับโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น SMEs รับซื้ออ้อยจากเกษตรกรรายย่อยที่ปลูกอ้อยรวบรวมไปจำหน่ายขายส่งต่อให้กับโรงงานน้ำตาลหรือ SMEs ผลิตชิ้นส่วนของรถยนต์แล้วจำหน่ายให้โรงงานอุตสาหกรรมเพื่อนำไปประกอบเป็นรถยนต์เมื่อประกอบเสร็จ SMEs ประเภทจัดจำหน่ายก็จะรับไปจำหน่ายในท้องที่ต่างๆ อีกทอดหนึ่ง

2) เป็นแหล่งสร้างงานเนื่องจาก SMEs มีอยู่กระจุกกระจายทั่วไปเป็นจำนวนมากและหลากหลายสาขาอาชีพจึงสามารถรองรับแรงงานทั้งภาคเกษตรกรรมแรงงานที่ถูกเลิกจ้างจากกิจการขนาดใหญ่แรงงานใหม่ๆ ที่เพิ่งจบการศึกษา รวมถึงป้องกันการอพยพของแรงงานจากชนบทสู่เขตกรุงเทพฯ นอกจากนี้ ยังช่วยกระจายการกระจุกตัวของโรงงานจากเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลไปสู่ชนบทอย่างยั่งยืนต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า ความสำคัญของ SMEs ต่อระบบเศรษฐกิจโดยสรุปได้ดังนี้ กล่าวคือ SMEs คือ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นวิสาหกิจที่มีความเหมาะสม มีความคล่องตัวในการปรับสภาพให้เข้ากับสถานการณ์ทั่วไปของประเทศอีก ทั้งยังเป็นวิสาหกิจที่ใช้เงินทุนในจำนวนที่ต่ำกว่าวิสาหกิจขนาดใหญ่ และยังช่วยรองรับแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเมื่อหมดฤดูกาลเพาะปลูก รวมถึงเป็นแหล่งที่สามารถรองรับแรงงานที่เข้ามาใหม่เป็นการป้องกันการอพยพของแรงงานเข้ามาหางานทำในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งช่วยกระจายการกระจุกตัวของโรงงานกิจการวิสาหกิจในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ไปสู่ภูมิภาค ก่อให้เกิดการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในส่วนภูมิภาคและของประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

2.6.5 ประโยชน์ของธุรกิจขนาดย่อม

ธุรกิจขนาดย่อมเปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของธุรกิจชุมชนซึ่งเป็นการช่วยด้านสวัสดิการทางเศรษฐกิจของประชาชน เพราะมีการผลิตจำนวนมากถึงครึ่งหนึ่งของสินค้าและบริการทั้งหมด ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของธุรกิจขนาดย่อมจะเหมือนกับธุรกิจขนาดใหญ่ คือ สร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศ ช่วยจัดหางานใหม่ นำเสนอนวัตกรรม กระตุ้นการแข่งขัน ช่วยเหลือธุรกิจขนาดใหญ่ตลอดจนผลิตสินค้าและบริการที่มีประสิทธิภาพ ประโยชน์ของธุรกิจขนาดย่อมมีดังนี้

1) การสร้างงานใหม่ เป็นการสนับสนุนผู้ที่ต้องการเริ่มต้นธุรกิจของตนเอง โดยการลงทุนในธุรกิจใหม่ๆ หรือการขยายธุรกิจเดิม ถือว่าเป็นโอกาสสำหรับตลาดแรงงานธุรกิจขนาดย่อมนั้นสามารถเติบโตเป็นธุรกิจขนาดกลางและใหญ่ได้ต่อไป

2) การสร้างนวัตกรรม หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ จะมีจุดเริ่มต้นจากงานวิจัยในห้องทดลอง เพื่อให้ได้รับการยอมรับ ซึ่งจะมีส่วนช่วยเหลืออย่างมีคุณค่าให้เกิดขึ้นกับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน

3) การกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การเพิ่มการแข่งขันเป็นสถานการณ์ซึ่งธุรกิจมีการแข่งขันด้านการขาย การมีธุรกิจขนาดย่อมเข้ามาแข่งขันจะทำให้การแข่งขันด้านราคาลดลง ตลอดจนมีการเพิ่มผลผลิตและเพิ่มมาตรฐานของสินค้าและบริการ ซึ่งเป็น การเพิ่มมาตรฐานการครองชีพให้แก่ประชาชนได้

4) ช่วยเหลือธุรกิจขนาดใหญ่ให้ผลิตสินค้าและบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น หน้าที่บางอย่างธุรกิจขนาดย่อมมักจะทำได้ดีกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ เพราะธุรกิจขนาดใหญ่นั้นไม่อาจทำหน้าที่ครบทุกประการ ในขณะที่ธุรกิจขนาดย่อมสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งแบ่งได้ เช่น การจัดจำหน่าย การขายปัจจัยการผลิต การบริการ เป็นต้น

5) การผลิตสินค้าและบริการที่มีประสิทธิภาพ ธุรกิจขนาดย่อมจะต้องเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของงาน โดยเฉพาะธุรกิจที่ต้องอาศัยความประณีตและใช้ฝีมือ ธุรกิจขนาดย่อมจะทำได้ดีกว่า ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาความสามารถในการประกอบการด้วย

6) การกระจายการพัฒนาประเทศ ธุรกิจขนาดย่อมมีการตั้งกระจายกันไปตามชุมชนต่างๆ จึงมีบทบาทในการส่งเสริมการกระจายความเจริญเติบโตของท้องถิ่น

7) การเพิ่มการระดมทุน ธุรกิจขนาดย่อมเป็นการรวบรวมเงินทุนที่เป็นของผู้ประกอบการ และญาติพี่น้องมา ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางธุรกิจ จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการระดมทุน ซึ่งเป็นการเพิ่มความสามารถในการผลิตของประเทศด้วย เช่น ธุรกิจการผลิต ธุรกิจเหมืองแร่ ธุรกิจค้าส่ง ธุรกิจค้าปลีก และธุรกิจบริการ